

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Економіко-гуманітарний інститут, гуманітарний факультет
(повне найменування інституту, назва факультету)

Кафедра міжнародних економічних відносин
(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА ДИПЛОМНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему: «Міжнародний рух капіталу: загрози та перспективи для України в
контексті євроінтеграції»**

Виконав

студент 2 курсу, групи ГФз-219м
спеціальності 292 «Міжнародні економічні
відносини», ОПП «Міжнародний бізнес»
(код і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Есаулова-Лихоман О.О.

(прізвище та ініціали студента)

Керівник Антонюк К.І.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Макароцькіна О.В.

(прізвище та ініціали)

м. Запоріжжя
2020 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет: Економіко-гуманітарний інститут, гуманітарний факультет
Кафедра: Міжнародні економічні відносини
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень): магістр
Спеціальність: 292 «Міжнародні економічні відносини», ОПП «Міжнародний бізнес»

(код і назва)

Галузь знань: 29 міжнародні відносини
(код і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, д.е.н., професор

Прушківська Е.В.

“ ___ ” _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ДИПЛОМНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи _____

керівник роботи _____,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від «__» _____ 2020 року №__

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи _____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _____

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) _____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання

7. Дата
 видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка

Студент _____
 (підпис) (прізвище та ініціали)
Керівник роботи _____
 (підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

КДМР: 113 с., 6 рис., 9 табл., 10 формул, 60 джерел.

Мета дослідження – виявлення переваг та загроз міжнародного руху капіталу в процесі євроінтеграції задля розроблення перспектив залучення іноземних інвестицій в національну економіку.

Об'єкт дослідження – закономірності міжнародного руху капіталу в умовах євроінтеграційних процесів.

Предмет дослідження – процеси міжнародного руху капіталу та перспективи залучення іноземних інвестицій в Україну в умовах євроінтеграції.

Методи дослідження: наукової абстракції, діалектичний, логічний – для з'ясування закономірностей міжнародного руху капіталу в умовах євроінтеграційних процесів, встановлення специфіки залучення прямих іноземних інвестицій в Україну; порівняльного аналізу – для аналізу потреб, загроз та перспектив міжнародного інвестування в Україну; статистико-економічний – для дослідження динаміки показників обсягів іноземних інвестицій; синтезу – для розроблення пропозицій щодо заходів подолання загроз і використання перспектив міжнародного руху капіталу в Україні в контексті євроінтеграції; графічний і табличний – для наочного відображення положень кваліфікаційної роботи. Дослідження побудоване на методологічних засадах економічної теорії, теорії світової економіки, глобалістики, мікроекономіки.

Анотація. В кваліфікаційній дипломній магістерській роботі досліджено теоретико-методичне підґрунтя міжнародного руху капіталу та прямого іноземного інвестування. Проаналізовано стан міжнародного руху капіталу в Україну та інвестиційної привабливості держави. Дана оцінка впливу євроінтеграції на міжнародний рух капіталу в Україну, а також запропоновано заходи подолання загроз іноземного інвестування і напрямки використання можливостей, які надає цей процес.

МІЖНАРОДНИЙ РУХ КАПІТАЛУ, ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ, ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ, ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ КРАЇНИ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ.

Аннотация. В квалификационной дипломной магистерской работе исследованы теоретические сведения о международном движении капитала и прямых иностранных инвестициях отечественных и зарубежных ученых. Проанализировано состояние международного движения капитала в Украину и инвестиционной привлекательности государства. Дана оценка влияния евроинтеграции на угрозы и перспективы международного движения капитала в Украину, а также рассмотрены меры преодоления угроз иностранного инвестирования и направления использования возможностей которые дает этот процесс.

МЕЖДУНАРОДНОЕ ДВИЖЕНИЕ КАПИТАЛА, ПРЯМЫЕ ИНОСТРАННЫЕ ИНВЕСТИЦИИ, ИНВЕСТИЦИОННЫЙ КЛИМАТ, ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ СТРАНЫ, ЕВРОІНТЕГРАЦІЯ.

Abstract. In the qualifying master's thesis, theoretical information about the international movement of capital and direct foreign investments of domestic and foreign scientists is investigated. Analyzed the state of international capital flows to Ukraine and investment attractiveness of Ukraine. An assessment of the impact of European integration on the threats and prospects of international capital movement to Ukraine is given, as well as measures to overcome the threats of foreign investment and the directions of using the prospects of international capital movement.

INTERNATIONAL CAPITAL MOVEMENT, FOREIGN DIRECT INVESTMENT, INVESTMENT CLIMATE, INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE COUNTRY, EUROPEAN INTEGRATION.

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ДИПЛОМНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ	2
РЕФЕРАТ	4
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	8
ВСТУП	9
1 ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО РУХУ КАПІТАЛУ	13
1.1 Сутність та особливості міжнародного руху капіталу	13
1.2 Переваги та недоліки залучення прямих іноземних інвестицій	20
1.3 Передумови міжнародного руху капіталу в Україну в процесі євроінтеграції	31
2 АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО РУХУ КАПІТАЛУ В УКРАЇНУ	39
2.1 Вплив міжнародного руху капіталу на соціально-економічний розвиток держави	39
2.2 Аналіз стану залучення прямих іноземних інвестицій	50
2.3 Оцінка інвестиційного клімату України в процесі євроінтеграції	60
3 ЗАХОДИ ПОДАЛАННЯ ЗАГРОЗ І ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСПЕКТИВ МІЖНАРОДНОГО РУХУ КАПІТАЛУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	65
3.1 Шляхи подолання загроз міжнародного руху капіталу в Україну	65
3.2 Напрямки використання перспектив міжнародного руху капіталу в Україну	73
4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	82
4.1 Аналіз потенційних небезпек	82
4.2 Заходи по забезпеченню безпеки	84
4.3 Заходи з виробничої санітарії і гігієни праці	87
4.3.1 Розрахунок загального штучного освітлення в офісному приміщенні	89

4.4 Заходи безпеки у надзвичайних ситуаціях	94
4.4.1 Заходи з пожежної безпеки	94
4.4.2 Дії робітників, службовців і населення при аварії з викидом (розливом) сильнодіючих отруйних речовин	95
ВИСНОВКИ.....	103
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ І ПОСИЛАНЬ	106
ДОДАТОК А «Блок-схема переваг і недоліків залучення іноземного капіталу в економіку України».....	113

**ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДІНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ**

Скорочення	Словосполучення
ВЕЗ	вільна економічна зона
ВВП	внутрішній валовий продукт
ЄС	Європейський Союз
ін.	Інше
МРК	Міжнародний рух капіталу
МВФ	Міжнародний валютний фонд
НДДКР	науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи
НПФ	недержаний пенсійний фонд
ПІ	прямі іноземні інвестиції
ПК	персональний комп'ютер
р.	Рік
рис.	Рисунок
СК	спільна компанія
СНД	співдружність незалежних держав
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік
США	Сполучені Штати Америки
табл.	Таблиця
ТНК	транснаціональна корпорація
ТНБ	транснаціональний банк
УПС	угоди про партнерство і співробітництво
ЮНКТАД	United Nations Conference on Trade and Development
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats
млн. дол.	мільйонів доларів
млрд. дол.	мільярдів доларів

ВСТУП

Всі країни світу ввозять та вивозять капітал з-за кордону цей процес називається міжнародним рухом капіталу. Така форма міжнародних економічних відносин дозволяє країнам розвивати власну економіку за рахунок отримання інвестицій, посилювати міжнародні зв'язки між державами світу.

Україна протягом останніх років в умовах євроінтеграції динамічно розвивається, підвищуючи обсяги залучення іноземних інвестицій. На успішність цих процесів та на розвиток економіки нашої країни впливає багато факторів. Для прогнозування та уникнення негативних наслідків економічної діяльності потрібно приділити увагу як позитивним, так і негативним наслідкам даного процесу, пов'язаним із залученням та використанням іноземних інвестицій, які є важливим фактором сприяння економічному розвитку країни. Оскільки Україна зараз переживає економічну нестабільність через корупцію та військові дії на Сході України, то, відповідно, не створила належний інвестиційний клімат для залучення іноземних інвестицій в бажаній кількості. Для сприяння покращенню інвестиційного клімату необхідно підвищити інвестиційну привабливість країни.

Проблемі іноземного інвестування приділяється не мала увага в наукових працях провідних учених України та світу. Дослідженнями євроінтеграційних процесів та їх впливу на економіку в Україні займалися вітчизняні дослідники: І.В. Амеліна, О.В. Гаврилюк, М.С. Герасимчук, А.М. Іващенко, Д.Г. Кучеренко, З.О. Луцишин, Ю.В. Макогон, О.В. Мартинюк, Н.І. Патика, А.А. Пересада, В.Г. Федоренко, В.М. Хобта та інші дослідники. Якщо розглядати з точки зору концептуальних основ просторового переміщення капіталу між країнами в світі то вагому долю інформації можна почерпнути в публікаціях: А.П. Кирєєва, Д. Бейлі, І. Бланка, Л. Гітмана, М. Джонка, Ж.-Б. Дюрозель, Ю.В. Макогона, Дж. Майєра, М.В. Портера, К. Райт, Д. Рікардо, А. Сміта, У. Шарпа, Р. Холта та інших дослідників. Однак питанням встановлення та реагування на загрози

соціально-економічному розвитку України з боку іноземних інвесторів приділено недостатньо уваги. В зв'язку із загостренням політичної та економічної кризи, та викликаним ними різким скороченням обсягів іноземних інвестицій подальше наукове дослідження впливу іноземних інвестицій залишається актуальною проблемою. Окрім цього, перед Україною в умовах інтенсифікації міжнародної інвестиційної співпраці постало актуальне завдання розширення досліджень впливу прямих іноземних інвестицій на її економічний розвиток.

Метою дослідження є виявлення переваг та загроз міжнародного руху капіталу в процесі євроінтеграції задля розроблення перспектив залучення іноземних інвестицій в національну економіку.

Дослідження поставленої мети вимагає вирішення таких завдань:

- проаналізувати сутність та особливості міжнародного руху капіталу;
- встановити переваги та недоліки залучення прямих іноземних інвестицій;
- розглянути передумови міжнародного руху капіталу в Україну в процесі євроінтеграції;
- дослідити вплив міжнародного руху капіталу на соціально-економічний розвиток держави;
- проаналізувати стан залучення прямих іноземних інвестицій;
- оцінити інвестиційний клімат України в процесі євроінтеграції;
- виявити шляхи подолання загроз міжнародного руху капіталу в Україну;
- обґрунтувати напрямки використання перспектив міжнародного руху капіталу в Україну.

Об'єкт дослідження – закономірності міжнародного руху капіталу в умовах євроінтеграційних процесів.

Предмет дослідження – процеси міжнародного руху капіталу та перспективи залучення іноземних інвестицій в Україну в умовах євроінтеграції.

При проведенні дослідження використовувалися такі методи: наукової абстракції, діалектичний, логічний – для з’ясування закономірностей міжнародного руху капіталу в умовах євроінтеграційних процесів, встановлення специфіки залучення прямих іноземних інвестицій в Україну; порівняльного аналізу – для аналізу потреб, загроз та перспектив міжнародного інвестування в Україну; статистико-економічний – для дослідження динаміки показників обсягів іноземних інвестицій; синтезу – для розроблення пропозицій щодо заходів подолання загроз і використання перспектив міжнародного руху капіталу в Україні в контексті євроінтеграції; графічний і табличний – для наочного відображення положень кваліфікаційної роботи. Дослідження побудоване на методологічних засадах економічної теорії, теорії світової економіки, глобалістики, мікроекономіки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в формуванні теоретико-методичних засад дослідження впливу прямих іноземних інвестицій на соціально-економічний розвиток України і розробленні рекомендацій із подолання загроз та використання перспектив міжнародного руху капіталу в Україну в умовах євроінтеграції.

Теоретичне значення проведеного дослідження полягає в узагальненні та систематизації науково-методичних підходів до аналізу впливу прямих іноземних інвестицій та обґрунтуванні необхідності активізації державної підтримки інвестиційного процесу в Україні в контексті євроінтеграції.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки та рекомендації щодо сучасних та перспективних заходів залучення прямих іноземних інвестицій та подолання пов’язаних із цим загроз внутрішнього та зовнішнього характеру.

Апробація результатів наукової роботи. Основні наукові положення й висновки кваліфікаційної роботи оприлюднені автором (публікація тез конференцій) і отримали позитивну оцінку на двох наукових конференціях : на міжнародній науковій інтернет-конференції «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення» (відбулась 10 грудня

2020 року, випуск 54, тема доповіді «Міжнародний рух капіталу: загрози та перспективи для України в контексті євроінтеграції») та міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми економіки, менеджменту та права» (18 грудня 2020 р., м. Полтава, тема доповіді «Інвестиційна привабливість України»).

Основні положення і результати магістерської роботи знайшли відображення у 2 публікаціях апробаційного характеру.

Робота складається зі вступу, 4 розділів, висновків; містить 113 сторінок тексту, 6 рисунків, 9 таблиць, 1 додаток. Перелік джерел посилань включає 60 найменувань.

1 ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО РУХУ КАПІТАЛУ

1.1 Сутність та особливості міжнародного руху капіталу

Міжнародний рух капіталу (МРК) – це процес переміщення і функціонування капіталу за рамками держави, з єдиною метою - примноження. Інвестор здійснює процес іноземного інвестування, роблячи вкладення грошових засобів за кордон [1, с. 12].

Міжнародне переміщення капіталу – це одна з найрозвинутіших складових усілякого міжнародного переміщення факторів виробництва. В теперішніх умовах мобільність капіталу, його ступіть оцінюється доволі високо, хоча і наявні більш жорсткі обмеження, ніж при міжнародній торгівлі. Швидкість зростання процесу переміщення капіталу між країнами, зазвичай в декілька разів перевищують можливості для зростання виробництва і міжнародної торгівлі.

Виділяють такі етапи виникнення і розвитку процесу МРК:

I – етап зародження вивозу капіталу був у період з кінця XVII – початку XVIII ст. до кінця XIX ст. В ті часи такий процес носив випадковий та однобічний характер, (з підвладних територій до колоній).

II – етап вивозу капіталу був у період з кінця XIX – початку XX ст. до середини XX ст. Під час процесу становлення капіталістичних виробничих відносин в світовому господарстві, процес вивозу капіталу став здійснюватися як між промислово розвиненими країнами і країнами, що розвиваються. Цей процес став типовим, та циклічним.

III – етап вивозу капіталу ще називають міжнародною міграцією капіталу, який відбувався з середини 50-60-х років XX ст. і актуальний по теперішній час. В даному випадку вивіз капіталу здійснюють не лише промислово розвинені країни, але і ті, що розвиваються та мають

соціалістичний устрій. Переміщення капіталовкладень мало реверсивний характер тому країни водночас мали можливість бути експортерами і імпортерами. Під час експорту капіталу з'являються значні за обсягами зворотні рухи капіталів виражені відсотками за кредитами, підприємницьким прибутком, дивідендами за акціями [2, с. 36].

Серед основних передумов розвитку міжнародного руху капіталу можна назвати такі [3, с. 21, 22]:

- а) інтернаціоналізація господарства;
- б) надлишок капіталу на внутрішньому ринку та відсутність можливостей його ефективного використання;
- в) бажання капіталотримувачів застосувати свої інвестиції там, де існують низькі ціни на сировину, матеріали, енергію, транспорт, напівфабрикати, тощо.
- г) заощадження фінансових ресурсів від застосування більш низьких пільгових і митних тарифних заходів у країнах, куди переміщується капітал;
- д) можливість сталого постачання імпоротної сировини;
- е) прагнення збереження і поліпшення чистоти навколишнього середовища в країнах-експортерах капіталу;
- ж) наявність різних шляхів і структур міжнародного руху капіталу та його результативного застосування за кордоном.

При експорті капіталу індивідууми керуються з точки зору економічної корисності, яка полягає в тому що[1, с. 45, 46].:

- а) отриманні додаткових прибутків;
- б) утриманні контролю над іншими об'єктами;
- в) подоланні протекціоністських перешкод на шляхах товарних потоків;
- г) наближенні сфери виробництва до сучасних ринків збуту;
- д) одержанні доступу до сучасних технологій;
- е) збереженні виробничих засекречених технологій за допомогою створення закордонних філіалів;
- ж) економії на податкових платежах (при створенні підприємства у БЕЗ);

з) зменшення витрат на охорону природного довкілля;

Економічна раціональність імпорту капіталу полягає у:

а) змоги розвитку визначених нових і старих виробництв;

б) привабленні додаткових валютних ресурсів;

в) підвищенні науково-технічного потенціалу;

г) підвищенні кількості додаткових робочих місць [1, с. 47].

Конкретні форми міжнародного переміщення капіталу відрізняються за такими ознаками:

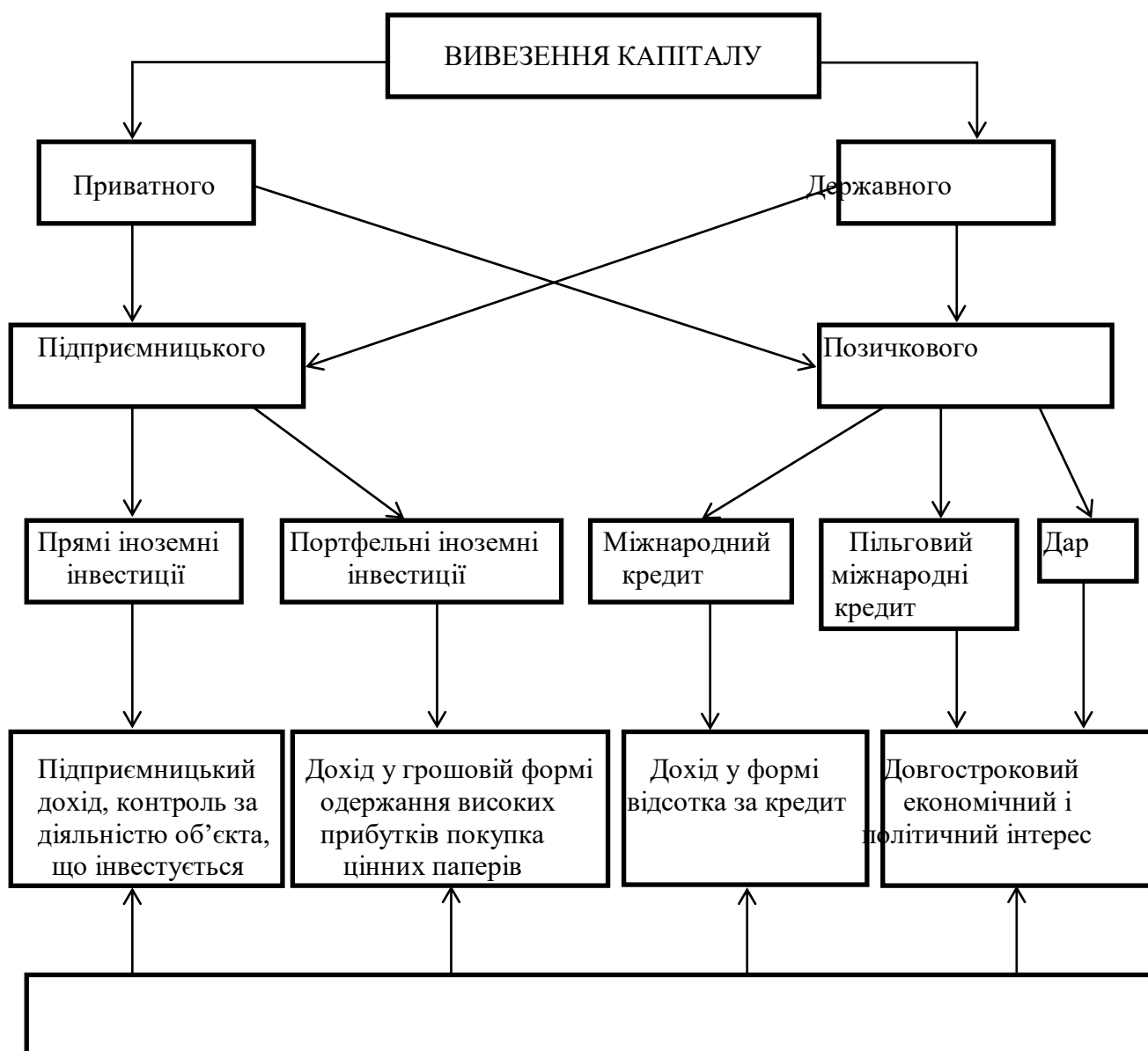
а) джерелами утворення капіталу;

б) характером і ціллю використання капіталу;

в) строками вкладання капіталу;

г) ціллю вкладання капіталу.

На рис. 1.1 приведена схема основних форм вивезення капіталу.

ЦІЛІ

Рис. 1.1 – Схема основних форм вивезення капіталу*

*Джерело: [1, с. 62]

Розрізняють такі форми вивезеного капіталу і капіталу, що ввозиться і функціонує за кордоном [4, с. 23, 24]:

а) за походженням капітал поділяється на:

1) офіційний – кошти державного бюджету або міжнародних організацій (МВФ, Всесвітній банк та ін.), які переміщені за кордон або отримані з-за кордону за рішенням урядів або міжурядових організацій, джерелом яких є гроші платників податків;

2) приватний – кошти не державних фірм, банків та інших організацій, які надаються у вигляді інвестицій, та є приватними;

б) міжнародний рух капіталу може відбуватись:

3) у фінансовій і товарній формах. Як приклад, капітал може бути вивезений як машини й устаткування тобто куплений товар, або патенти і ноу-хау як куплені права на інтелектуальну власність, якщо вони вкладаються в статутний капітал створеної за кордоном фірми, або можуть бути товарні кредити;

в) за часом вкладання капітал поділяється на:

1) короткостроковий: вкладання відбувається на строк менше року (банківські депозити, короткострокові позики і кредити), головним чином у виді торгівельних кредитів;

2) середньостроковий та довгостроковий капітали – вкладання які відбувається на строк понад один рік такими можуть бути прямі портфельні інвестиції, довгострокові позики і кредити. Всі вкладання підприємницького капіталу здійснюються переважно у формі прямих інвестицій, а також у вигляді державних кредитів;

г) за характером використання капітал буває:

1) підприємницький – кошти, які прямо або опосередковано вкладаються у виробництво за для отримання певного прибутку.[1, с. 56];

2) позичковий – кошти, що надаються з метою отримання відсотка в міжнародних розмірах де позичковий капітал виступає в основному, як офіційний капітал [5, с. 5];

д) за метою вкладання капітал буває двох видів:

1) прямі інвестиції – вкладання фінансів з метою оволодінням контролю над об'єктом або суб'єктом розміщення капіталу, це в основному вивезення приватного підприємницького капіталу [1, с. 58];

2) портфельні інвестиції – вкладання фінансів в іноземні цінні папери без права контролю над об'єктом інвестування, це також в основному вивезення приватного підприємницького капіталу [1, с. 59].

Характерною рисою прямих інвестицій, по визначенню МВФ, є безпосередня особиста участь інвестора у виборі об'єкта інвестування, вкладенні засобів і управлінському контролі над об'єктом, у якому інвестовані його фінанси. В порівнянні із прямими портфельні інвестиції такого контролю не дають, бо вони здійснюються інвестиційними або іншими фінансовими посередниками, що розміщують засобу інвестора в найбільш ефективні доцільні на їхній погляд об'єкти інвестування, а також беруть участь у керуванні ними, а отримані доходи розподіляють потім серед своїх клієнтів. Портфельні інвестиції зазвичай являють собою пакет акцій, на які приходится значення менш 10 – 20% власного капіталу фірми, а також облігації й інших цінних паперів [1, с. 60].

Отже реальної границі між прямими і портфельними інвестиціями ні, хоча в багатьох країнах вона формально визначається законодавчими актами. Вивіз прямих інвестицій може здійснюватися або через створення за кордоном нової фірми (самостійно або з місцевим партнером), або через покупку істотної частки у вже діючій за кордоном фірмі або повне поглинання цієї фірми. За кордоном усі ці фірми звичайно називаються закордонними філіями батьківських компаній (в Україні під філією мають те, що на Заході

називають відділенням). В свою чергу філії підрозділяють на відділення, дочірні й асоційовані компанії.

З практичної точки зору найважливішим є функціональний поділ капіталу. Основну роль у міжнародному русі капіталу відіграють міжнародні займи та банківські депозити. Форми міжнародного руху капіталу визначаються в інвестиційним та банківським законодавством кожної окремої країни [1, с. 60].

Міжнародним кредитом вважають позички в грошовій або товарній формі, що надаються кредиторами з однієї сторони позичальникові з іншої сторони на визначених умовах. Пільговий міжнародний кредит – міжнародний кредит, що надається на пільгових умовах: на тривалий термін; по занижених ставках у відсотках по безвідсотковому кредиті [1, с. 60].

Дарунок визначається як субсидування суб'єкта світового господарства без попередніх домовленостей за умови досягнення довгострокових економічних і політичних взаємних інтересів [4, с. 34].

Філія проходить процес реєстрації в країні за кордоном, але має власний баланс у складі балансу своєї основної компанії, відповідає по зобов'язаннях основної компанії, цілком належить батьківській компанії і тому не є юридичною особою.

Дочірня компанія реєструється в країні за кордоном як компанія з власним балансом і являє собою юридичну особу, але контроль над нею здійснює батьківська компанія, тому що вона володіє більшою частиною акцій дочірньої компанії.

Асоційовані компанії відрізняються від дочірніх тим, що знаходяться під більш слабким контролем з боку батьківської фірми, якій належить істотна, але не більша частина акцій [6].

До групи дочірніх і асоційованих компаній можна віднести і більшість спільних компаній, що створюються декількома фірмами, як правило на короткий термін, для виробництва якого-небудь продукту. Західні СК відрізняє від українських вузький асортимент продукції, короткий термін існування і необов'язкова іноземна участь.

До закордонних філій іноді відносять і такі фірми, в яких батьківській компанії не належить жоден відсоток акції, і керування такими фірмами відбувається через ліцензійні угоди.

Іноземні представництва (агенства, контори, бюро), створені фірмами за кордоном, зазвичай не вносять у прямі (і взагалі в закордонні) інвестиції, хоча вони володіють і керують власністю за кордоном.

Здійснюючи прямі інвестиції за кордоном, компанії віддають перевагу одному з таких мотивів:

а) основний мотив - стремління до найбільш вигідного вкладення капіталу, що полягає у виробництві товарів і послуг на місці;

б) вагома частина прямих інвестицій здійснюється з міркувань техніко-економічних причин і спрямована на створення за кордоном власної інфраструктури з урахуванням сучасних зовнішньоекономічних зв'язків тобто (складів, баз підробітку, транспортних підприємств, банків, страхових компаній...), тобто товаро - послуго провідної мережі, переважно для збуту товарів і послуг зроблених у країні-експортері;

в) частина інвестицій вивозиться у вигляді утечі капіталу, особливо це притаманно для країн з нестабільним економічним, соціальним або політичним життям, високим рівнем податками й інфляцією, жорсткими обмеженнями на господарську діяльність, і також з підвищеним рівнем злочинності. Цей мотив в даний час стає провідним для більшості нових компаній з українським капіталом за кордоном.

Рівень активності країни у світовому ринку інвестицій і готовність вкладників до експорту капіталу в будь-яку країну залежно від інвестиційного клімату в ній, що імпортує капітал. Інвестиційний клімат являє собою комплекс економічних, політичних, юридичних і соціальних факторів, що визначають рівень надійності для закордонних капіталовкладень і можливість їхнього активного використання в країні. Інвестиційний клімат є комплексним поняттям і включає низку параметрів таких як: національне законодавство,

динамічні економічні умови (спад, підйом, занепад), митний режим, валютна політика, швидкість економічного росту, темпи інфляції, стійкість валютного курсу, рівень зовнішньої фінансової заборгованості та інші.

Отже, вільний рух капіталу між країнами світу сприяє збільшенню світового та національного продукту. Але розподілення потоків міжнародного капіталу в світі нерівномірне, перш за все через різну економічну стабільність (інвестиційний клімат) та рейтинг інвестиційної привабливості країн. Залучення прямих іноземних інвестицій для економіки країни носить як певні переваги, так і свої недоліки.

1.2 Переваги та недоліки залучення прямих іноземних інвестицій

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) займають особливу позицію серед різновидів міжнародного руху капіталу. Це спричинено двома основними причинами:

а) прямі іноземні інвестиції – реальні інвестиції, які, на відміну від портфельних, не є суцільно фінансовими актами, які виражені в національній валюті. Вони відображені у підприємствах, землі та інших капітальних товарах;

б) на відміну від портфельних, прямі іноземні інвестиції безпосередньо забезпечують керуючий контроль над об'єктом, в який інвестовано капітал [7, с. 56].

В період виникнення транснаціональних корпорацій далі (ТНК), весь об'єм приватних іноземних інвестицій може в більшості випадків мати портфельний характер. В процесі появи ТНК (тобто підприємств, які стають прямими власниками або контролюють виробництво товарів та послуг закордоном дистанційно) то частина міжнародного руху капіталу набуває виду ПІІ.

ПІІ – являє собою різновид інвестицій, спрямованих на виробництво і забезпечення контролю і керування діяльністю підприємств завдяки володінню контрольним пакетом акцій [6]. Пропорція, яка визначає підконтрольність,

може бути відмінна для різних країн. Наприклад в США ПІІ формально визнається зарубіжним інвестуванням будь-яке вкладання капіталу, за умови, що інвестор володіє або отримує 10% власності. ПІІ охоплюють усі види інвестування – будь то придбання нових акцій, чи просте кредитування, за умови якщо інвестуюча фірма володіє понад 10-ма відсотками акцій іноземної фірми. Ступінь участі в акціонерному капіталі фірми, може бути отримано і в обмін на нову технологію, висококваліфіковані кадри, новітні ринки, тощо.

Власність інвестора та його контроль над зарубіжним підприємством може бути повною або частковою, в свою чергу це підприємство стає частиною організаційної структури ТНК у вигляді її філії або дочірнього товариства – що є головною відмінністю ПІІ від інших видів інвестування.

Провідною рисою ПІІ можна вважати рівень продажу продукції, виробленої за кордоном за допомогою ПІІ, у порівнянні із продажами вітчизняної продукції у вигляді товарного експорту.

Фактори, активно впливаючи на зростання ПІІ і зумовлюючи більш високі темпи зростання ПІІ відносно з темпами зростання світової торгівлі, а також ВВП промислово-розвинутих країн, це є: інтеграція виробництва, еволюція його в бік створення міжнародної продукції відповідної якості, через зростання ролі ТНК, економічної політики промислово розвинутих країн, спрямовані для підтримання темпів економічного росту та рівня зайнятості, прагненні країн, що розвиваються, країнам з перехідною економікою потрібно здолати кризовий стан у внутрішній економіці і соціальній сфері, з боку екологічних чинників, що спонукають розвинуті країни переводити шкідливе виробництво до менш розвинених [8, с.3-7].

За умови участі в ПІІ уряду, додатковим мотивом може виступати досягнення певних політичних цілей, а саме забезпечення стратегічними ресурсами, розширення сфери свого впливу з боку уряду тощо.

Прямі іноземні інвестиції являють собою одну з основ панування ТНК в межах світового ринку. Це дозволяє транснаціональним корпораціям використовувати підприємства в інших країнах для виробництва і експорту

продукції та швидко розповсюджувати нові товари і технології в міжнародному масштабі, тим самим підвищуючи рівень своєї конкурентоспроможності. Для них ПІІ має мотивацію в кінцевому підсумку прибутку.

Для розуміння можливості отримання даного виду прибутку, необхідно звернути увагу на характеристику основних груп чинників, що спонукають до ПІІ. Це можуть бути: маркетингові або кошторисні чинники, торгівельні обмеження або інвестиційний клімат.

А тепер розглянемо поняття про дані чинники більш детально.

Маркетинговий чинник - основний в зростанні ПІІ. В такому випадку, ТНК потребують розширення ринку для підтримання або підняття своїх продажів. Однак при наявності досить місткого внутрішнього ринку встановлюються деякі межі зростання. Дані обмеження продуктової диверсифікації розмірами внутрішнього ринку, ставить питання про географічну диверсифікацію виробництва, планування та організацію виробництва за кордоном, придбання зарубіжних фірм та встановлення контролю над ними.

Торгові обмеження. ПІІ дозволяють фірмам мінімізувати збитки від торгівельних бар'єрів і оперувати за кордоном як місцеві фірми, не підлягаючи під митні платежі, тарифи чи інші обмеження. Наприклад, якби канадський уряд в свій час не створив торгівельних бар'єрів для підтримки місцевої промисловості, то обсяги американських інвестицій у Канаду не були б такими значимими.

Окрім бар'єрів, які створює уряд, обмеження можуть створювати покупці, які бажають споживати місцеві товари та послуги за більш низькими цінами, або як результат національних тенденцій чи як наслідок існуючих культурних особливостей. Більш того, часто місцеві покупці бажають купувати товари і послуги в тих, хто заслуговує на їх довіру, тобто у вітчизняних виробників. Для деяких продуктів країна походження може примусити фірму заснувати завод у країні споживачів з тим, щоб створити позитивний шаблон якості продукту.

І останній з чинників, який ми розглянемо це вартісний. Ринки, що обслуговуються та знаходяться на великій відстані і обмежені високими

тарифними бар'єрами, створюють багато перешкод для можливостей експортерів на закордонних ринках. Більшість з великих промислових транснаціональних корпорацій створюють виробництво за кордоном, роблять це для отримання переваг з витрат за деякими статтями, такими як праця та сировина. Багато американських філій надають своїм материнським компаніям чинники і компоненти, за низькою вартістю.

Прямі іноземні інвестиції відбуваються не лише в горизонтальній площині, тобто компаніями які купують або заснують аналогічні фірми за кордоном, а й в вертикальній площині. Деякі компанії знаходять привабливість ПІІ в тому, що це дає змогу підвищити надійність джерел постачання сировини та інших побічних або допоміжних продуктів (напівфабрикатів). Вертикальна інтеграція підвищує надійність постачання і може допомогти при скороченні експлуатаційних витрат і забезпечити контроль за товаропотоками через кордони в складній світовій системі розподілу.

Інвестиційний клімат. ПІІ, згідно з визначенням, дає змогу здійснювати контроль за діяльністю підприємства. В той же час контроль може бути марним через несприятливі умови «навколишнього середовища», навіть якщо фірма володіє філією на 100%. Реальність забезпечення контролю, а також і прибутковості ПІІ на пряму залежить від наявності в країні сприятливого інвестиційного клімату як сукупність політичних, економічних, юридичних, соціальних, побутових умов, які характеризують ступінь ризику інвестицій та їх прибутковість.

Загальне відношення світу до зарубіжних інвестицій та до їх подальшого розвитку може бути трактовано як двоїсте. Визнаючи вигідність ПІІ в короткостроковому плані, більшість країн, боючись підризу контролю над національними економічними ресурсами і суверенітетом країни, вводять обмеження на іноземну власність у ключових секторах економіки.

Що стосується дискримінації по відношенню до ПІІ може здійснюватись у формі збільшення кількості та суми податків, цінового контролю або заходів спрямованих виключно на іноземні компанії у вигляді: часткової націоналізації,

місцевого законодавства, обмеженні переказу грошей (платежів), експортних правил та обмеженні еміграції робочої сили. Інвестиційний клімат може відображатися також в вигляді валютних ризиків. Це виражається звичайно у виникненні ризиків, пов'язаних з переказом і обігом іноземної валюти [9, с. 56].

Структуру основних чинників прямих іноземних інвестицій можна висвітлити так [48]:

а) маркетингові чинники: до цієї групи входять розмір і темпи зростання ринку; прагнення зберегти частину ринку; постійна необхідність тримати тісний контакт з покупцями та інші;

б) усілякі торгівельні обмеження: різноманітні бар'єри, надання внутрішніми покупцями переваги більш дешевим вітчизняним продуктам;

в) вартісні чинники в цілому полягають у прагненні бути ближче до джерел постачання, наявності трудових ресурсів, капіталу і технологій; низькій вартості праці; низькій вартості інших статей витрат у виробництві, транспортних витрат; фінансових та інших стимулів з боку уряду країни та багато іншого.

г) інвестиційний клімат прямо залежить від загального ставлення до іноземних інвестицій, політичної стабільності, обмеженні на власність, регулюванні значень валютних курсів, стабільності іноземної валюти, структури податків які сплачуються, високий рівень знання країни.

Вище вказані чинники ПІІ безпосередньо конкретизуються при розробленні інвестиційної політики за допомогою системи індикаторів, ця система включає в себе близько 340 показників і понад 100 оцінок експертів в економічній, юридичній, технічній, соціальній галузях.

За даними отриманими з аналізу створюють 10 основних показників, які надають змогу оцінити потенційні можливості країни як приймаючої сторони ПІІ або так званий конкурентну здатність країни. Ці показники охоплюють включають в себе такі поняття [11, с.3]:

а) динаміку економічного потенціалу;

- б) рівень виробничої потужності промисловості;
- в) динаміку розвитку та руху ринку;
- г) кількість та регулярність фінансової допомоги з боку уряду;
- д) розміри людського капіталу;
- е) рейтинг престижності держави;
- ж) ступінь забезпеченості необхідною сировиною;
- з) експортні можливості країни;
- и) інноваційний потенціал розвитку технологій та інших напрямів;

Кожний з наведених вище 10 показників включає в себе декілька під показників. Як приклад, під час оцінювання розміру людського капіталу швейцарські експерти запропонували використати 36 показників, які включають наступні складові [49]:

- а) чисельність населення та її динаміку народження та смертності;
- б) загальний процентний рівень безробіття;
- в) кількість мігруючої робочої сили, в тому числі висококваліфікованої;
- г) рівень та якість професійної підготовки кадрів;
- д) якість мотивації найманих працівників та їх універсальність;
- е) рівень заробітної плати по країні в цілому;
- ж) державні витрати на освіту одної людини;
- з) кількість та якість випуску періодичних видань;
- и) загальну систему охорони здоров'я тощо.

Як було виведено практичними дослідженнями більшість рішень стосовно прямих іноземних інвестицій базується на багатьох мотивах, враховуються інші чинники. Політичні мотиви інвестування не часто торкаються економічних.

Роблячи висновки з даних експертного оцінювання, найвигідніші умови для розвитку ПІІ мають такі країни: Сполучені Штати Америки, Канада, Німеччина, Швейцарія, а також Азіатсько-Тихоокеанські ПІІ.

Прямі іноземні інвестиції суттєво надає вплив на соціально-економічний розвиток країн-інвесторів (ті звідки походить капітал) і приймаючих країн (ті які беруть капітал), на положення різних соціальних груп у таких країнах, так і

на динаміку розвитку світового господарства як в цілому так і окремих його частин.

Вплив ПІІ на приймаючі країни і країни надаючі зазвичай розглядається за такими спрямуваннями:

а) рівень накопичення капіталу;

б) ступінь та якість оволодіння сучасними технологіями та управлінськими ноу-хау;

в) стан платоспроможності;

г) рівень зайнятості громадян та їх заробітної плати;

д) якість реалізації національно економічних планів;

е) кількість культурних змін;

ж) сила урядової соціальної та економічної політики тощо.

За цими напрямками ступінь впливу іноземних інвестицій буває позитивним та негативним, різним для приймаючих країн і країн базування, з вагомою різницею для розвинутих країн, країн, що розвиваються, країн з перехідною економікою. Знаючи заздалегідь поверхневий характер потенційних наслідків того чи іншого напрямку розвитку ПІІ, але не слід забувати, що це «загальне» – не завжди притаманне для всіх країн. Іншою мовою, загальні положення стосовно доцільності або навпаки ПІІ не можуть бути застосовані до будь-якої країни. Конкретна ситуація в конкретній країні, супровідна ПІІ у вигляді: розмірів інвестицій та їх спрямування, рівня зайнятості, стану та якості платіжного балансу, розподілу доходу від застосування ПІІ, ступінь впливу на навколишнє середовище та соціально-політичний клімат, цими да іншими факторами визначається як приватний, так і загальний характер ефекту від прямих іноземних інвестицій.

Більшість економістів поділяють думку, що потенційна вигідність ПІІ, найбільш доцільна для промислово розвинутих країн, незалежно від того, в якій вони виступають інвесторів чи приймальників капіталу. Якщо розглядати їх як країни базування, то вони отримують доходи у вигляді відсотків, дивідендів, ліцензованих платежів та платежів за управлінські послуги, що збільшує

можливість акумуляцію капіталу, кількість робочих місць, притік податків до бюджету і т. ін. ПІІ для цих країн – це можливість розширення ринків для експорту, доступ до сировини та більш дешевої робочої сили, можливість реалізації специфічних вигод фірм-інвесторів в технології та управлінні, мінімізації оподаткування та, як наслідок, підвищення конкурентоспроможності.

Країна-інвестор може зазнавати і збитків через відтік капіталу. Це відбувається в тому випадку, якщо дохід від ПІІ не надходить до рідної країни. Але головним мінусом для країни базування є зайнятість: експорт ПІІ – це експорт робочих місць. Реальна небезпека полягає в: ноу-хау, яке супроводжують зарубіжні інвестиції, можуть бути використані в країні перебування проти цієї фірми.

Якщо країна (фірма) базування не може повністю реалізувати свої переваги, пов'язані з ПІІ, і багато з них можуть бути привласнені іншими суб'єктами господарювання, то виникає необхідність або припинити відтік ПІІ, або лімітувати його, встановленням оптимального оподаткування на відтік ПІІ.

Як приймаючі, промислово розвинуті країни також мають незрівнянно більші (ніж країни, що розвиваються) можливості реалізувати такі потенційні вигоди від прямих іноземних інвестицій, як збільшення робочих місць, стимулювання внутрішньої конкуренції, структурна перебудова економіки, переважне інвестування у високотехнологічні галузі, НДДКР і особливо в розвиток фундаментальних досліджень.

Що ж стосується країн, які розвиваються, а також країн з перехідною економікою, то більшість із них потребують ПІІ. Більше того, для деяких з цих країн іноземні інвестиції – єдиний шанс вийти із «зачарованого кола бідності».

Для країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою ПІІ це:

а) збільшення кількості робочих місць і, отже, зростання добробуту частково як наслідок навчання і підвищення кваліфікації робочої сили;

б) залучення невикористаних ресурсів до обігу економіки;

в) можливість оволодіти новою технологією і новими методами управління, підготувати кадри, що відповідають вимогам ринкової економіки;

г) можливість брати участь у міжнародному поділі праці, скоротити імпорт та збільшити експорт [12, с. 56, 57].

За сучасних умов прямі іноземні інвестиції часто розглядаються як метод стабілізації у період валютних криз у країнах, що розвиваються. Як правило, країна стає реципієнтом ПІІ, тільки в випадку якщо в інвесторів щодо нього у довгостроковому плані сформувався позитивне враження. Капіталовкладення у створення підприємств або розширення виробничих потужностей відбувається під впливом останнього та не без урахування інвестиційного клімату.

Ефект від залучення прямих іноземних інвестицій може призводити до міжнародної конкуренції, в яку може бути втягнута країна, а також до зміцнення її позицій на світовому ринку загалом.

Також, прямі іноземні інвестиції мають вплив на платіжний баланс країни. Розширенню торгівельної частки платіжного балансу країни, що приймає ПІІ, сприяє заміщення імпорту на внутрішнє виробництво, а також дохід від експорту і виділені субсидії на імпортні технології і менеджмент. Залучені іноземні інвестиції можуть не тільки зменшувати залежність країни від імпортних продуктів за рахунок збільшення внутрішнього виробництва, але також сприяти отриманню доходу від його експорту.

З точки зору позиції платіжного балансу, ПІІ за будь яких умов є сприятливими для приймаючої країни, але вони виявляються несприятливими в довгостроковому періоді, за умови проведення репатріація доходів. Для країни базування відтік капіталу знижує стан платіжного балансу в короткостроковому періоді, але поліпшує його в перспективі, коли починають надходити відсотки і дивіденди з-за кордону.

Негативний вплив ПІІ на країни, що розвиваються, може бути виражений в наступних напрямках:

- а) технологічна залежність;
- б) порушення економічних планів;

в) культурні зміни;

г) втручання ТНК в діяльність уряду приймаючої країни [51].

Багато з потенційних економічних вимог від ПІІ часто не має можливості реалізуватись. Приплив капіталу може в майбутніх перспективах супроводжуватися відпливом, що, природно, завдає значної шкоди приймаючій країні. Наприклад, багато з готелів, побудованих у країнах Карибського басейну є мультинаціональними корпораціями, в свій час не могли знайти місцевих постачальників і змушені були витратити значну кількість валюти на імпорتنі поставки. Також далеко не завжди відбувається обіцяне або якісне навчання місцевого персоналу. Замість стимулювання внутрішньої конкуренції і сприяння підприємству, транснаціональні корпорації з їх перевагою у виробництві і маркетингових здібностях заздалегідь придушують конкуренцію. ТНК мають право не виконувати зобов'язань по використанню місцевих постачальників, а вдаватись до послуг власних постачальників зі своїх внутрішніх ринків.

Деякі приймаючі країни розглядають ПІІ як інструмент економічного і політичного втручання урядів з боку країн-інвесторів у внутрішні справи. Усім відомо, що США широко користується ТНК американського базування для проведення своєї зовнішньої політики в усіх регіонах світу.

Екстериторіальність ТНК, тобто поширення державою власних законів на іноземні виробництва, ускладнює контроль приймаючої країни над бізнесом у її межах. Закони, що вимагають репатріації доходів або сплати податків з доходів, одержаних за кордоном, у країні базування ТНК, помітно знижується привабливість іноземних інвестицій.

Значна частина громадськості багатьох країн вважає, що ПІІ можуть перешкоджати реалізації національних планів економічного і соціального розвитку, так як створюється небезпека несприятливого впливу на місцеву економіку, можливість лобювання місцевих політиків в інтересах іноземних інвесторів, а також фінансування змов проти уряду.

Під час аналізу впливу ПІІ на дохідність окремих груп населення показує, що від прямих іноземних інвестицій:

а) виграють:

- 1) іноземні фірми-інвестори;
- 2) робітники приймаючої країни (у вигляді робочих місць);
- 3) населення приймаючої країни від можливого збільшення соціальних послуг за рахунок податків на доходи від ПІІ.

б) програють:

1) робітники країни-інвестора, оскільки ПІІ напряду залежить від експорту робочих місць;

2) конкуруючі фірми приймаючої країни;

3) платники податків країни-інвестора, оскільки прибутки ТНК складніше оподатковувати і уряди або перекладають недоодержану суму податкових надходжень на інших платників, або скорочують фінансування бюджету соціальних програм.

Загальний висновок економістів, що аналізують ПІІ, має такий вигляд:

а) країна-інвестор у цілому виграє, оскільки вигоди для інвесторів більші, ніж втрати робочих місць та інших категорій осіб у приймаючій країні;

б) приймаюча країна також у цілому виграє, тому що виграш для робітників та інших категорій осіб більший, ніж втрати для інвесторів приймаючої країни, змушених конкурувати з іншими подібними фірмами, що мають технологічні, управлінські та інші переваги. В Додатку А наведена схема переваг і недоліків залучення іноземного капіталу в економіку України [51].

Залучення прямих іноземних інвестицій за умов глобалізації світової економіки дає можливість отримати доступ до нових ринків, підвищити прибутковість виробництва, через скорочення витрат та економії на заробітній платні, а також відкривають нові можливості для економічного розвитку та залучення надзвичайно необхідних додаткових зовнішніх інвестицій. Прямі іноземні інвестиції створюють нові виробничі потужності та нові робочі місця,

сприяють розвитку експорту з країни і виступають, додатковим потужним фактором розвитку економіки. Але, разом с перевагами залучення іноземного капіталу в економіку країни є певні недоліки. Відбувається трансферт частини прибутків країни за кордон, з ринку витісняються внутрішні виробники і постачальники, збільшується залежність країни від іноземного капіталу, підвищується рівень конкуренції на ринку, а також ведеться жорстка експлуатація місцевих сировинних ресурсів. В умовах процесу євроінтеграції України необхідно провести аналіз стану міжнародного руху капіталу до країни і визначити перспективи залучення в економіку прямих іноземних інвестицій.

1.3 Передумови міжнародного руху капіталу в Україні в процесі євроінтеграції

Проблема вивчення особливостей міжнародного руху капіталу є однією з нагальних проблем сучасної світової та української економіки, розвиток якої неможливий без участі у міжнародному обороті фінансових ресурсів. З точки зору реального економічного змісту міжнародний рух капіталу є визначальним елементом ефективного функціонування світової економіки, розвитку форм і умов міжнародних господарських зв'язків. Визначення специфіки утворення і перерозподілу міжнародного капіталу важливе не тільки для розвитку виробництва і поглиблення міжнародних економічних відносин, але й для сприяння і поліпшення політичних, соціально-культурних та інших відносин між країнами.

Розгляд проблеми розвитку України у системі світового господарства свідчить, що її економіка має значний інтеграційний потенціал, усі підстави і значні можливості для поступового входження у світову економіку. Україна традиційно займає одне з провідних місць серед держав СНД, щодо розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Це зумовлено тим, що в нашій країні існують

вагомі об'єктивні матеріальні передумови, які, виступаючи як інтеграційний потенціал, сприяють розвитку зовнішньоекономічних зв'язків: природні й трудові ресурси, виробничі потужності, науково-технічний потенціал, географічне розташування, транспортне забезпечення, геополітичне становище.

Регіональні можливості експортного потенціалу України залежать від рівня розвитку окремих економічних районів. Належне місце у розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України посідає прикордонне співробітництво, в першу чергу економічні зв'язки західних областей з відповідними прикордонними районами Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії. Існують, наприклад, достатньо тісні зв'язки між Чернівецькою областю України і Суданським повітом Румунії. Але в цілому прикордонне співробітництво у загальному обсязі зовнішньої торгівлі невелике, має місцеве значення і потребує подальшого розвитку.

Незважаючи на значні потенціальні можливості входження України у систему світового господарства, нині існують об'єктивні причини, що стримують її рух до світового ринку.

По-перше, треба мати на увазі, що Україна, як молода суверенна держава, ще не має достатнього досвіду налагодження економічних зв'язків з країнами світового співтовариства. Це стримує процес інтеграції національної економіки у світову.

По-друге, значною перешкодою є те, що Україна, як частина, що входила у минулому до складу СРСР, певною мірою ліквідувала структури, за допомогою яких здійснювалася загальносоюзна зовнішньоекономічна діяльність. Але нових органів, які можуть проводити на всіх рівнях національну зовнішньоекономічну політику України, ще недостатньо. Відбувається формування відповідних структурних елементів на рівні міністерств, відомств, об'єднань підприємств, територіальних органів державної влади, які мають сприяти виходу на міжнародну арену. Сьогодні Україна як суверенна держава є членом таких міжнародних економічних організацій, як МВФ, Світовий банк, ЮНКТАД та ін. У цих організаціях Україна не тільки може проводити політику

захисту своїх економічних інтересів, але й сама впливати на хід подій у світовій економіці. Але головні причини стримування руху України до світових ринків сьогодні – це, насамперед, наслідки глибокої загальної кризи, яка сьогодні долається інтегрування з державами СНД (які теж знаходились у стані економічної кризи), що об'єктивно зумовлено існуванням традиційних зв'язків між ними; низький рівень якості продукції, яка випускається та не конкурентоспроможність її на світових ринках; недосконалість системи управління зовнішньоекономічними відносинами і відсутність чіткої й сталої правової бази для них; відсутність кваліфікованих кадрів.

Щоб Україна зайняла належне їй місце у міжнародному поділі праці, в цих сферах національної економіки неминуче доведеться провести велику роботу щодо підвищення конкурентоспроможності всієї виготовленої продукції та послуг. Більше того, сьогодні високим критеріям світового ринку повинні відповідати не тільки окремі товари, підприємства, а й національна виробнича система і господарський механізм країни. Тому на сучасному етапі становлення незалежної держави законодавча та виконавча влади країни повинні у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності національної економіки бачити одну з найважливіших цілей економічної політики держави на найближче десятиріччя. Іноземний капітал сьогодні особливо необхідний у тих сферах економіки, активізація яких допоможе вивести її з кризового стану, зняти наростаюче соціальне напруження в суспільстві. Це насамперед виробництво продуктів харчування, товарів широкого попиту та послуг, ліків та іншої життєво важливої продукції. І справа тут не лише в тому, щоб забезпечити населення необхідними товарами та послугами, але й у тому, щоб здійснити їх імпортозаміщення, звільнивши валютні ресурси, що витрачаються зараз на імпорт товарів народного споживання або сировини для їх виробництва [15, с. 34-38].

Особливої уваги з точки зору іноземних інвесторів при виборі країни або сфер вкладання інвестицій заслуговує інвестиційний клімат. Інвестиційний клімат – сукупність економічних, правових, регуляторних, політичних та інших

факторів, які у кінцевому рахунку визначають ступінь ризику капіталовкладень та можливість їх ефективного використання.

Інвестиції в Україні можуть здійснюватися у таких формах:

а) часткова участь у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або придбання частки діючих підприємств;

б) створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб або придбання у власність діючих підприємств повністю;

в) придбання нерухомого чи рухомого майна шляхом прямого одержання майна та майнових комплексів або у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів;

г) придбання самостійно чи за участю українських юридичних або фізичних осіб прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України;

д) придбання інших майнових прав;

е) господарська (підприємницька) діяльність на основі угод про розподіл продукції;

є) інші форми, які не заборонені законами України, в тому числі без створення юридичної особи на підставі договорів із суб'єктами господарської діяльності України [16, с. 41-47].

Основною правовою формою здійснення інвестицій є договір. Тому під час здійснення інвестиційної діяльності застосовуються норми договірного права, зокрема, щодо власне інвестиційних договорів, засновницьких договорів, договорів купівлі-продажу, угод про розподіл продукції тощо. Україна гарантує стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, додержання прав і законних інтересів її суб'єктів. Умови договорів, укладених між суб'єктами інвестиційної діяльності, зберігають свою чинність на весь строк дії цих договорів і у випадках, коли після їх укладення законодавством (крім податкового, митного та валютного законодавства, а також законодавства з

питань ліцензування певних видів господарської діяльності) встановлено умови, що погіршують становище суб'єктів або обмежують їх права, якщо вони не дійшли згоди про зміну умов договору. Держава гарантує захист інвестицій незалежно від форм власності, а також іноземних інвестицій. Захист інвестицій забезпечується законодавством України, а також міжнародними договорами України. Інвесторам, у тому числі іноземним, забезпечується рівноправний режим, що виключає застосування заходів дискримінаційного характеру, які могли б перешкодити управлінню інвестиціями, їх використанню та ліквідації, а також передбачаються умови і порядок вивозу вкладених цінностей і результатів інвестицій.

В Україні створена та функціонує розгалужена інвестиційна інфраструктура: фондові, товарні та універсальні біржі, депозитарії, зберігачі, реєстратори, інформаційно-консультаційні центри, банки, інноваційні та інвестиційні фонди, інвестиційні компанії, агентства розвитку бізнесу, технологічні та науковий парки, науково-консультаційні центри інвестицій і міжнародного бізнесу, небанківські фінансово-кредитні установи, торговці цінними паперами, інститути спільного інвестування і компанії з управління активами, недержавні пенсійні фонди, адміністратори НПФ, страхові компанії [17, с. 68-76].

Вільний рух капіталу, стоїть поряд з вільним рухом осіб, товарів і послуг, і є важливою складовою коректного функціонування внутрішнього ринку. Свобода руху капіталу створює умови для функціонування відкритого, конкурентного і ефективного європейського фінансового ринку та надає низку переваг як споживачам, так і надавачам фінансових послуг.

Для громадян вільне переміщення капіталу дає можливість безперешкодно здійснювати операції закордоном, зокрема, відкривати банківські рахунки, інвестувати свої кошти вигідним чином, отримуючи цінні папери з акціями іноземних компаній, можливість купівлі нерухомість в інших країнах тощо. Для підприємств, що потребують фінансування, з'являється можливість вільного руху капіталу та відкриваються перспективи отримання його на найвигідніших

умовах, для інвесторів це можливість продажу своїх ресурсів на ринку з великим попитом. Нарешті для урядів держав ЄС даний фактор є засобом зниження кредитних ставок та полегшення фінансування витрат на державні соціальні потреби.

Створюючи ЄС, держави-члени задекларували свою готовність лібералізувати рух капіталу настільки, наскільки це дозволяє їхнє економічне становище та платіжоспроможність.

Розвинення економічної інтеграції в Європейському Союзі призводить до поширення основних свобод внутрішнього ринку об'єднання на треті країни, в тому числі в Україні. Насамперед це стосується сусідніх країн, навіть якщо рівень їх відносин з Євросоюзом не передбачає підготовки таких країн до майбутнього членства. Разом із тим, можливості для третіх країн використовувати внутрішній ринок ЄС залежать від того, наскільки тісно співпрацює дана країна з Євросоюзом. Більше можливостей для використання свобод внутрішнього ринку отримують ті держави, з якими ЄС має угоди про асоціацію.

Ліквідація обмежень на рух капіталу, між Україною та ЄС – фундаментальне завдання, принципи, реалізації якого є невід'ємною частиною зусиль, спрямованих на поліпшення вітчизняного інвестиційного клімату. Відкривши у 1993 році представництва в Україні ЄС розпочало переговори щодо укладення Угоди про партнерство і співробітництво (УПС). Сама угода була укладена в липні 1994 року і ратифікована Законом України приказом № 237/94 від 10 листопада 1994 року. Метою укладення данної угоди було усіяке сприяння політичним і економічним реформам в Україні.

Якщо поринути у тему запровадження вільного переміщення капіталу, то зі свого боку Україна повинна забезпечувати повну ліквідацію обмежень на рух капіталу, пов'язаного з прямими інвестиціями, зокрема, Україна взяла зобов'язання забезпечити вільний рух капіталу, пов'язаного з прямими інвестиціями, гарантувати захист іноземних інвестицій, а також ліквідацію або повернення цих інвестицій.

При всіх перевагах, які має надати Україні лібералізація руху капіталу у відносинах з ЄС (покращення інвестиційного клімату, створення привабливого бізнес-середовища для іноземних компаній, забезпечення конкуренції на ринку фінансових послуг тощо), цілком ймовірними видаються і негативні наслідки, пов'язані із залежністю макроекономічної системи, платіжного балансу і валютного курсу від міжнародного руху фінансового капіталу. Така залежність, з огляду на порівняно великий зовнішній борг України та структуру експорту з країни в умовах несприятливої ринкової кон'юнктури може створити дефіцит валютної пропозиції, а отже, від'ємне платіжне сальдо і знецінення гривні. Тому процес контролю руху капіталу має бути обережним і поступовим, та супроводжуватися паралельними заходами зі структурної перебудови економіки, освоєння нових ринків експорту, досягнення стабільності цін та розвитку інфраструктури фінансового ринку [18, с. 217-220].

Аналізуючи специфіку ролі України в міжнародному русі капіталу, встановлено, що в останні роки спостерігається пошук нових форм і методів аналізу та накопичення певного позитивного досвіду. На сучасному етапі розвитку міжнародного руху капіталу відповідні процеси відбуваються дуже швидко і динамічно. Світові інвестиційні потоки щороку зростають, географія їх постійно розширюється, а Україна є активним учасником міжнародного переміщення капіталу. З кожним роком обсяги інвестицій з країн світу в різні галузі господарства України зростають. В зовнішньоекономічній діяльності переважає ввезення підприємницького капіталу над позичковим. Але обсяги порівняно з іншими країнами світу невеликі. В зв'язку з цим перед українським урядом виникає гостра задача віднайти шляхи і способи залучення додаткових капіталів в країну, з метою розвитку вітчизняної економіки, які б сприяли становленню її інвестиційного розвитку. Хоча Україна з кожним роком збільшує обсяги інвестицій за кордон, вони все ж таки залишаються незначними.

Отже, формування ефективної політики в сфері міжнародного руху капіталу сприятиме становленню України як високорозвиненої, стабільної та процвітаючої країни.

Міжнародний рух капіталу в глобальному економічному просторі є важливою рисою сучасного світового розвитку. Система світових фінансів постійно змінюється та характеризується на сучасному етапі високим рівнем мобільності капіталу, що обумовлено посиленням взаємозалежності національних фінансових ринків, зростанням ролі інформаційних технологій, появою нових учасників та фінансових інструментів, лібералізацією руху потоків міжнародного капіталу та створенням нової глобальної економіки. Спираючись на ці фактори, слід зазначити, що економіка країн стрімко росте та змінює свій напрям, виходячи з цього постає необхідність використання більш нових, удосконалених методів підходу до аналізу та вивчення питання, на пряму пов'язаного з кількістю притоку іноземних інвестицій до держави.

Світовий ринок капіталів слід розглядати як економічний механізм накопичення та перерозподілу вільного фінансового капіталу, який складається з ринку іноземних кредитів та позик, ринку євровалют, фондового ринку тощо.

Характерними тенденціями міжнародного руху капіталу є зростання масштабів різних форм вивозу капіталу, зміна учасників експорту капіталу за рахунок країн з транзитивною економікою, зростання ролі ТНК та ТНБ у міжнародних потоках капіталу, зосередження основних потоків ПІІ у ринково розвинутих країнах та виникнення нових форм інтеграції фінансового, промислового, інтелектуального та інформаційного капіталу.

Основними причинами зниження активності інвестиційної діяльності в Україні є: несприятливий інвестиційний клімат; недосконала законодавча база; неналежна підготовка інвестиційних проектів та програм та їх недовіра; нерозвиненість інвестиційних інструментів та ринку.

2 АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО РУХУ КАПІТАЛУ В УКРАЇНУ

2.1 Вплив міжнародного руху капіталу на соціально-економічний розвиток держави

Стратегічний пріоритет країни для забезпечення швидкого соціального і економічного зростання, і забезпечення високих темпів зростання рівня життя населення. Використання прямих іноземних інвестицій і їх залучення в економіку України в достатніх обсягах є важливим індикатором умов розвитку підприємницької діяльності і економіки в цілому.

На сьогодні ресурсний потенціал України і фінансово-економічний розвиток не дає можливості національній економіці забезпечити себе інвестиційними ресурсами, якій необхідно. Тому потреба в інвестиціях для структурної перебудови економіки України, зростає.

Дослідження літературних джерел показало, що існує необхідність у вивченні питання іноземного інвестування. Інтенсивні потоки інвестицій підвищують ефективність функціонування національної економіки. Надходження ПІІ в економіку країни є важливим елементом для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та одним з показників ступеня інтеграції країни в світове господарство.

Серед передумов залучення ПІІ в економіку нашої країни, які використовуються для зростання національної економіки, можна виділити наступні[19, с. 80–93]:

а) створення нових робочих місць: внаслідок приходу ПІІ робочі місця створюються не лише безпосередньо на підприємствах, але також і опосередковано – у місцевих постачальників та партнерів

б) підвищення експортних показників та диверсифікація експорту: ПІІ часто характеризуються більш інтенсивними експортними операціями, ніж

внутрішні інвестиції, а крім того вони можуть призвести до того, що місцева компанія-підрядник буде включена до міжнародного ланцюгу постачання іноземного інвестора;

в) розвиток і передача технологій: залучення ПІІ відкриває можливості для застосування сучасних іноземних технологій або для впровадження нових вітчизняних технологій виробництва. Таким чином, за рахунок залучення додаткових ресурсів відбувається заміна екстенсивного типу розвитку виробництва на інтенсивний тип розвитку, що опирається на заміну технологій виробництва та на виробництво товарів більш високої якості;

г) сприятливі умови для місцевих постачальників та субпідрядників. Іноземні інвестори звичайно зацікавлені у використанні продукції місцевих постачальників задля оптимізації виробничого циклу та скорочення транспортних витрат;

д) підвищення кваліфікації місцевої робочої сили: у зв'язку із застосуванням більш високотехнологічного виробництва, інвестори вимушені вкладати ресурси у підготовку місцевих спеціалістів;

е) передача сучасних методів та навичок управління: на першому етапі діяльності компанії звичайно привозять з собою іноземних менеджерів, але з часом їх частка у компанії скорочується, а їх місце займають місцеві працівники;

є) притік іноземної валюти: ПІІ можуть стати ключовим джерелом іноземної валюти для країн з низьким рівнем заощаджень або з обмеженим доступом до капіталу;

ж) підвищення конкурентоспроможності регіону: вище перелічені фактори сприяють розвитку регіону і в цілому підвищують його привабливість для іноземних інвесторів.

Іноземні інвестиції в Україні є не лише вагомим фактором розвитку вітчизняної економіки, але й водночас важливим індикатором умов підприємницької діяльності у нашій державі. Особливої гостроти проблеми

іноземного інвестування в Україні набувають саме зараз, коли українське суспільство, а не лише вітчизняна економіка, опинилось у стані гострої кризи.

Основними чинниками, що впливають на потребу міжнародних інвестицій в Україну є [20, с. 9-14]:

а) надзвичайно низька інвестиційна активність власних товаровиробників і підприємств (тривала криза, стагнації національного виробництва, інфляційні процеси внутрішнього інвестування останніми роками суттєво скоротився);

б) необхідність модернізації (технічної і технологічної) виробництва, а також інфраструктури (соціальної і ринкової) шляхом імпорту сучасних машин, устаткування і технологій;

в) проблеми господарства необхідно вирішувати впровадженням нових технологій, методів управління, маркетингу і менеджменту.

Сучасна ситуація економічного розвитку в Україні є дуже складною.

Головна причина, яка впливає на поглиблення економічної кризи і заважає Україні економічно процвітати – це її низька економічна активність. Багато економістів пов'язують нестабільність економіки України саме з залученням іноземних інвестицій в широких масштабах, що на пряму впливає на довгострокові цілі нашої держави стати частиною цивілізованого суспільства і підвищити рівень соціального життя людей в державі.

Динаміка інвестування України з-за кордону визначає, насамперед, такі фактори [20, с. 15, 16]:

а) політична стабільність в середині країни;

б) темпи ринкових реформ і характер їх здійснення;

в) стабільність законодавства у сфері економіки

г) недоторканності приватної власності і її гарантування на законодавчому рівні;

д) інтеграційні процеси, зовнішньоекономічні умови, які сприяють розвитку економіки.

Серед вітчизняних недоліків іноземного інвестування більшість дослідників та експертів виділяють, насамперед, недосконалість законодавчої бази.

Аналіз нормативно-правових актів щодо розвитку інвестиційної діяльності України дозволив виділити наявні проблеми залучення іноземних інвестицій, а саме [21, с. 44]:

- а) невизначеність інституційно-правового механізму залучення недержавних інвестицій, зокрема, розвитку державно-приватного партнерства;
- б) низькі темпи та недостатня державна підтримка впровадження високих технологій та інновацій;
- в) несприятливий інвестиційний клімат в Україні, у тому числі, внаслідок світової фінансово-економічної кризи, яка призвела до максимальної недоступності міжнародних фінансових ресурсів;
- г) недосконале законодавче забезпечення з питань захисту прав власності, адміністрування податків, виділення земельних ділянок, здійснення підприємницької діяльності у цілому.

На сьогодні в Україні існують об'єктивні й суб'єктивні чинники, які негативно впливають на процес іноземного інвестування, а саме [22, с. 80-93]:

- а) залучення іноземних інвестицій відбувається в умовах економічної кризи. Дехто з інвесторів призупинив діяльність на території України, висловлюючи свою невпевненість у подальшому співробітництві, подаючи запити щодо економічної політики уряду;
- б) нестабільне законодавство, відсутність надійних гарантій захисту від його змін для іноземних інвесторів;
- в) повільні темпи приватизації. Іноземні інвестори, банки та фінансові організації при вкладанні коштів у інвестиційні проекти віддають перевагу приватним підприємствам;
- г) невирішеність питання щодо надання у приватну власність земельних ділянок під об'єкти, що приватизуються;

д) темпи інфляції залишаються на значно вищому рівні, ніж у країнах Західної Європи і США;

е) низька купівельна спроможність значної частини населення зменшує можливість реалізації на внутрішньому ринку продукції, що могла б вироблятися на новостворених або реконструйованих із допомогою іноземного капіталу підприємствах;

ж) невисокий рівень розвитку інфраструктури, яка могла б забезпечити швидкий оперативний зв'язок України з іншими країнами, надавати необхідні послуги для оперативного управління діяльністю підприємств з іноземними інвестиціями.

Основним чинником, який перешкоджає широкомасштабному залученню іноземних інвестицій є несприятливий інвестиційний клімат, що позбавляє державу конкурентних переваг у залученні іноземних інвестицій в Україну, ознаками якого є [20, с. 34]:

- а) теперішні дії на Сході України (війна);
- б) валютна нестабільність;
- в) нестабільність макроекономічної та політичної ситуації;
- г) складність та часті зміни законодавства;
- д) проблеми у судовій системі при розгляді господарських позовів, а саме корупція та неналежне виконання судових рішень);
- е) складна податкова система, нестабільність податкової політики;
- ж) корупція під час проходження митних процедур;
- з) недостатньо розвинене страхування підприємницьких ризиків;
- и) перешкоди для виходу нових компаній на ринок України;
- к) недостатньо розвинений фондовий ринок України;
- л) проблеми отримання банківських кредитів довгострокового характеру.

Попри наявність в Україні низки потенційно сприятливих інвестиційних факторів (один із найбільших потенційно містких ринків в Європі; вигідне геополітичне розміщення; високий рівень природно-ресурсної забезпеченості;

висока родючість ґрунтів; порівняно дешева висококваліфікована робоча сила; наявність наукового потенціалу; розвинена інфраструктура) інвестиційна діяльність у нашій країні й надалі залишається доволі ризиковою справою для закордонних інвесторів.

Розглянемо детальніше вплив міжнародного руху капіталу на українську економіку. Інвестори в своїх власних інтересах запроваджують сучасну технологію праці і методи управління на підприємствах, якими вони повністю або частково володіють. Це сприяє підвищенню продуктивності праці, що в свою чергу забезпечує власників більшою дохідністю, не дивлячись на те, що оплата праці на цих підприємствах вища, ніж на державних.

Збільшення продуктивності праці, передача сучасних технологій, введення нових потужностей, які є результатом залучення іноземних інвестицій, ведуть до збільшення обсягів виробництва продукції і надання послуг. До того ж ефективність іноземних інвестиційних проєктів, як правило, більша завдяки вищій продуктивності праці і кращій структурі інвестицій.

Зростання обсягів виробництва за рахунок залучення прямих іноземних інвестицій набуває особливого значення в умовах економічної кризи. Інвестиційна діяльність викликає ефект мультиплікатора відносно економічного росту. Слід відмітити специфіку дії цього механізму. В даному випадку обладнання імпортується, але виробництво в результаті потребує значного збільшення випуску продукції місцевими постачальниками, що стимулює зростання в інших галузях промисловості. Це викликає специфічний ефект мультиплікатора модернізації: вищі вимоги підприємств з іноземними інвестиціями примушують постачальників приділяти більше уваги підвищенню якості продукції, жорсткому виконанню графіків поставок і прискоренню технологічного прогресу.

В результаті залучення прямих іноземних інвестицій відбувається покращання платіжного балансу шляхом збільшення експорту, економії імпорту та заміщення імпорту.

Частина продукції підприємств з іноземними інвестиціями направляється на експорт. Таким підприємствам легше, ніж іншим місцевим виробництвам, розширити експорт, їх продукція наближається по якості до товарів, що виробляються в розвинутих країнах, важливу роль відіграють упаковка, дизайн і відповідність світовим стандартам. Іншими перевагами є зв'язки інвестора, доступ до дилерської і сервісної мережі, що важливо для експорту споживчих товарів.

Іноземні інвестиції створюють додаткову ринкову конкуренцію. В Україні існує дуже високий рівень концентрації виробництва в багатьох галузях. В цих умовах підприємства з іноземними інвестиціями можуть активізувати конкуренцію, використовуючи деякі свої переваги (вищу продуктивність праці, кращий маркетинг). Підвищення конкуренції є одним із факторів, що сприяє зменшенню загального рівня виробничих затрат на ринках окремих видів продукції. Поява підприємства з іноземними інвестиціями потребує від інших місцевих фірм здійснення технологічних і організаційних нововведень [22, с. 67].

Отже привабливість прямих іноземних інвестицій зумовлена наступним:

а) імпорт прямих інвестицій веде до збільшення виробничих потужностей та ресурсів;

б) сприяє поширенню передової технології і управлінського досвіду, підвищенню кваліфікації трудових ресурсів;

в) з'являються не тільки нові матеріальні та фінансові ресурси, а й мобілізуються і більш продуктивно використовуються вже наявні ресурси;

г) прямі інвестиції сприяють розвитку національної науково-дослідної бази;

д) стимулюється конкуренція і пов'язані з нею позитивні явища (підрих позицій місцевої монополії, зниження цін та підвищення якості продукції, що заміщає як імпорт, так і застарілі вироби місцевого виробництва);

е) підвищують попит й ціни на національні (місцеві) фактори виробництва;

ж) збільшуються надходження у вигляді податків на діяльність міжнародних спільних підприємств;

з) в умовах слабого контролю за використанням державних позик інвестиційний ризик переноситься на іноземних інвесторів, які самостійно вирішують проблему самоокупності.

Існує низка факторів, що зменшують позитивний вплив прямих іноземних інвестицій на економіку України. Міжнародна нестабільність та ризики транскордонного руху капіталу впливають на динаміку залучення іноземної фінансової ліквідності до банківського сектору України, позначаються на стані платіжного балансу, валютного курсу, діяльності дочірніх іноземних банків. Відбувається реструктуризація банків з іноземним капіталом, вихід ряду великих міжнародних банків з ринку України.

Ризики які виникають під час руху міжнародного капіталу впливають на рух капіталу до банківського сектору України, а в останні два роки – на продаж активів і зменшення частки банків з іноземним капіталом.

Серед основних чинників, які впливають на погіршення інвестиційного клімату України можна виділити:

- а) нерегульована політична ситуація в країні;
- б) спад виробництва;
- в) низький рівень розвитку економіки;
- г) низький платоспроможний попит підприємств;
- д) зниження купівельної спроможності населення;
- е) соціальна нестабільність, незахищеність населення;
- ж) посилення тиску на бізнес шляхом високого рівня корупції;
- з) часта зміна законів та адміністративних процедур;
- и) недовіра до влади, тобто неможливість отримання гідного захисту в судах;
- к) низька ділова культура;
- л) обмежений доступ до кредитування;
- м) нерівні умови ведення бізнесу та ін.

В наступному розділі магістерської роботи будуть наведені необхідні кроки для поліпшення інвестиційного клімату в Україні.

Суттєвими наслідками суперечливого руху міжнародного капіталу в банківському секторі України є:

а) зниження ролі банків з іноземним капіталом на ринку;

б) значне скорочення можливостей залучення фінансування до банків з іноземним капіталом і банківського ринку України за рахунок міжнародних фінансових груп;

в) зміна власників банків з іноземним капіталом від міжнародних банківських груп, що працюють за ринковими критеріями, до українських промислово-фінансових груп, які використовують банки переважно для власних потреб, що веде до додаткових ризиків стабільності банків;

г) скорочення фінансових можливостей поліпшення доступності та умов кредитування на ринку банківських послуг України.

Важливо враховувати усі ризики участі України в міжнародному русі капіталу при розробленні ефективного економічного механізму залучення іноземних інвестицій. Опоненти іноземних інвестицій приділяють велику увагу таким моментам, як недопущення продажу землі іноземцям. Ця вимога дуже стримує надходження іноземного капіталу, оскільки наявність приватної власності на землю є необхідною умовою для здійснення інвестицій.

Зрозуміло, що придбання стратегічно важливих підприємств іноземцями недопустиме. Можливі випадки приватизації іноземними інвесторами підприємств, які виступають конкурентами для них на світовому ринку з тим, щоб не допустити їх самостійного розвитку. Тому держава повинна контролювати дії транснаціональних корпорацій, пов'язані з викупом місцевих підприємств. Перед країною, яка залучає іноземні інвестиції, виникає дилема: якщо законодавство буде занадто обмежуючим, то іноземний капітал не буде інвестуватися, якщо ж занадто ліберальним, то в деяких випадках при погіршенні економічної або політичної ситуації іноземні інвестори стануть

одночасно вивозити як прибуток, так і початкові інвестиції, що може призвести до платіжної кризи.

Ще одна проблема виникає у зв'язку з державним регулюванням іноземних інвестицій: якщо держава буде прагнути жорстко їх контролювати потік інвестицій зменшиться; якщо ж не буде ніяких державних обмежень і стимулів, то іноземні інвестори будуть враховувати лише особисті інтереси. Держава повинна створити ефективну систему стимулювання іноземних інвестицій. Світовий досвід показує, що іноземний капітал інвестується в країни з вищим рівнем зарплатні, який компенсується кращою інфраструктурою, більш розвинутою економікою і ефективнішою адміністрацією. З середини 90-х років головним мотивом для внесення західними фірмами в країни Східної Європи стала можливість доступу до місцевих ринків.

Іноземні інвестиції відіграють важливу роль в економічному розвитку будь-якої країни незалежно від його рівня. Відповідно до Законів України «Про іноземні інвестиції» [23] та «Про режим іноземного інвестування» [24], іноземна інвестиційна діяльність розглядається як послідовна, цілеспрямована діяльність, що полягає в капіталізації об'єктів власності, у формуванні та використанні інвестиційних ресурсів, регулюванні процесів інвестування і міжнародного руху інвестицій та інвестиційних товарів, створенні відповідного інвестиційного клімату і має на меті отримання прибутку або певного соціального ефекту.

Міжнародний рух капіталу впливає на розвиток економіки країн-реципієнтів, у тому числі і на економіку України, яка отримує прямі іноземні інвестиції (ПІІ) з розвинутих країн. Вважається, що ПІІ повинні підтримуватися внутрішніми заощадженнями, які стимулюють зростання темпів ВВП України.

За підрахунками Міністерства економіки України, необхідність в інвестиціях для якнайшвидшого реформування нашої економіки становить нині понад 40 мільярдів доларів. Проведення економічних реформ і здійснення структурної перебудови економіки України, досягнення якісного відтворення та

ефективного використання виробничого потенціалу потребує значних ресурсів. В умовах їх обмеженості одним із джерел фінансування є іноземний капітал у формі кредитів, прямих і портфельних інвестицій. Іноземне інвестування дає можливість задовольняти тимчасові потреби вітчизняного виробника у фінансах. До останнього часу основними кредиторами України були міжнародні фінансові організації та уряди індустріально розвинених країн.

Отже якщо підбити підсумки, то бачимо, що залучення іноземних інвестицій є невід'ємною передумовою розвитку національної економіки, що сприяє її входженню в глобальне бізнес-середовище та підвищує інвестиційну привабливість країни загалом. Основним чинником, що впливає на потребу залучення іноземних інвестицій в Україну є гостра економічна криза країни. Залучення іноземного капіталу сприятиме проведенню структурної перебудови національної економіки, зниженню її технічної і технологічної відсталості, а також підвищенню конкурентоспроможності українських товарів та послуг на світовому ринку.

У результаті дослідження впливу інвестицій на економіку України бачимо, що прямі іноземні інвестиції є головним фактором, який безпосередньо впливає на темпи економічного росту та розвитку країни загалом, адже є основним критерієм для вигідного міжнародного співробітництва та соціально-економічного розвитку населення. Незважаючи на наявність конкурентних переваг, сучасні обсяги інвестицій є недостатніми, що зумовлено наявністю низки факторів, що негативно впливають на формування позитивного інвестиційного клімату. Перш за все ПІІ в Україну мають сприяти стійкому та збалансованому розвитку, структурної модернізації вітчизняної економіки, підвищенню рівня міжнародної конкурентоспроможності. Проте, незважаючи на наявні проблеми, Україна повільно, але досить упевнено просувається вперед до становлення позитивного інвестиційного іміджу, що має забезпечити приплив нових іноземних інвестицій.

Переваги міжнародного руху капіталу повинні бути використані для підвищення стабільності національної банківської системи, ефективного

залучення підприємств та домогосподарств до фінансових можливостей, покращення умов кредитування.

Подолання негативних тенденцій руху капіталу вимагає значного покращення інвестиційного клімату на основі структурних реформ, поліпшення умов ведення бізнесу, стимулювання зростання конкурентоздатності та продуктивності праці. Макроекономічна та фіскальна збалансованість відіграють основну роль для стабільності банківської та фінансової систем.

2.2 Аналіз стану залучення прямих іноземних інвестицій

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції в Україні все більше уваги приділяється руху капіталу, зокрема, процесам інвестування, які відбуваються у формі прямих іноземних інвестицій. Наша країна прагне залучення ПІІ в свою економіку, оскільки для країни-реципієнта – це притік робочих місць, залучення новітніх технологій, підвищення життєвого рівня населення та можливість підвищення міжнародної конкурентоспроможності. Для економіки України ПІІ – є джерелом зменшення залежності від імпорту та можливість налагодження власного виробництва, зростання експортування товарів вітчизняного виробництва та, загалом, покращення стану платіжного балансу.

До останнього часу основними кредиторами України були міжнародні фінансові організації та уряди індустріально розвинених країн. У структурі іноземних капіталовкладень головним інвестором в економіку України залишається Європейський Союз. До основних країн-інвесторів у 2019 році, як і раніше, належать Кіпр (29%), Нідерланди (21,6%), Велика Британія (6,5%), Німеччина (5,2%), Швейцарія (4,7%), Австрія (3,5%) та Віргінські острови (3,2%) [7]. Основну частину таких інвестицій складає український капітал, власники якого використовують компанії на офшорних зонах та «реінвестують» ці кошти у вигляді ПІІ в Україну. Коливання обсягу іноземних інвестицій з інших країн зумовлене вкладанням у банківський сектор, тому

актуальним питанням є створення сприятливих умов для залучення реального іноземного капіталу.

Країни-інвестори та розподіл прямих іноземних інвестицій в Україні зображено на рис. 2.1.

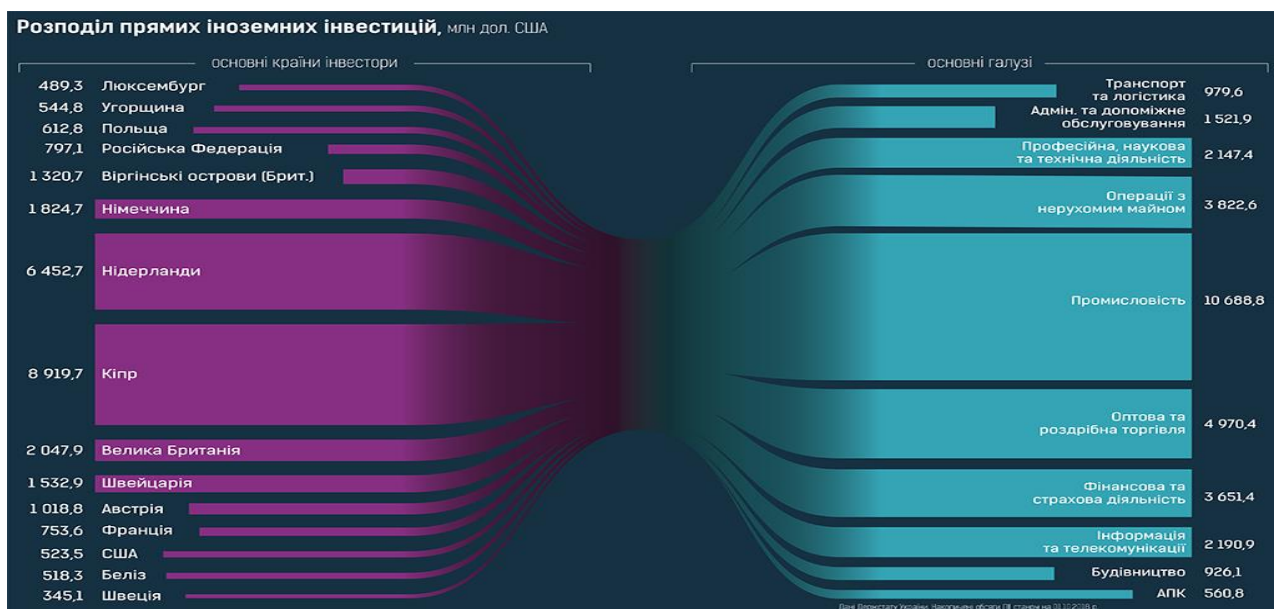

Рис. 2.1 – Основні країни інвестори та розподіл ПІІ в Україні, мільйонів доларів*

* Джерело: [25]

В таблиці 2.1 наведені статистичні дані прямих інвестицій в економіку України у 2014-2019 рр.

Таблиця 2.1 – Обсяги та динаміка прямих іноземних інвестиції в Україну за період 2014-2019 рр. *

Рік	Обсяги ПІІ	Зміна обсягів ПІІ
2014	410	-4089
2015	2961	+2551
2016	3284	+323
2017	2202	-1082
2018	2355	+153
2019	3070	+715

* Джерело: [25]

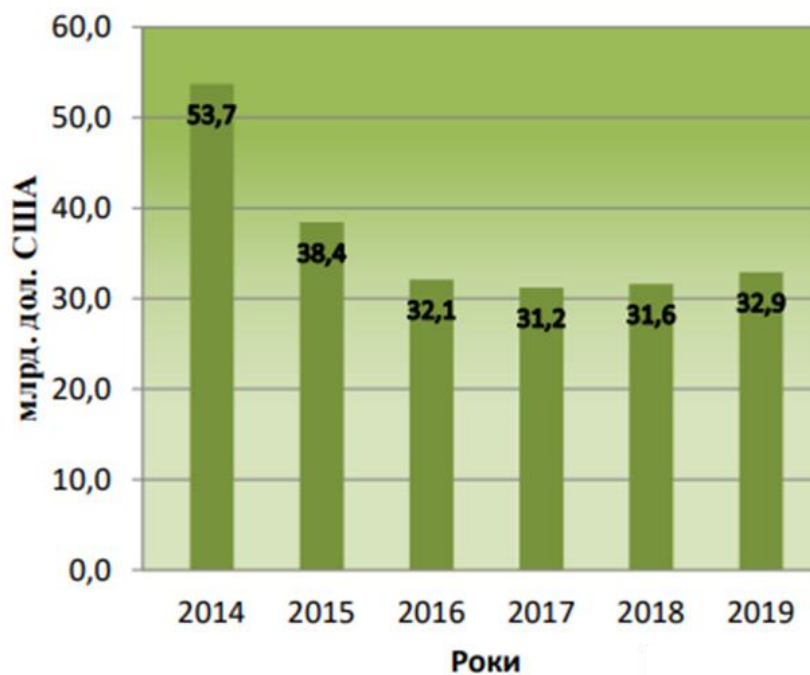

Рис. 2.2 – Обсяг прямих інвестицій в економіці України у період 2014–2019 рр. *

* Джерело: [25]

З рис. 2.2 видно, що останніми роками спостерігаються значні коливання обсягів іноземних інвестицій. За досліджуваний період найбільшими вони були на початку 2014 року, та у 2015 році відбулося різке зменшення обсягів. В 2014-2015 роках спостерігався відтік коштів з України, що пов'язано з політичними змінами в державі, а також початком воєнних дій на Сході, що зумовило глибоку структурну деформацію економіки нашої країни. Збройний конфлікт на Сході України, політична й економічна нестабільність призвели не лише до зменшення інвестиційних вкладень у національну економіку, а й до суттєвого відпливу прямих іноземних інвестицій з країни через відсутність гарантій безпеки для інвесторів і високий ступінь ризику.

На протязі періоду з 2015 по 2016 роки мало місце певне відновлення іноземного інвестування в економіку України, обсяг якого протягом цього періоду становив 2961 і 3284 мільйонів доларів відповідно.

Протягом 2015 року в економіку України надійшло 3,76 мільярдів доларів США прямих іноземних інвестицій. Третину з цих коштів вклали у виробничі

підприємства, трохи менше третини – в установи фінансової та страхової сфери.

Найбільші обсяги інвестицій надійшли, як і раніше, до Києва та Дніпропетровської, Харківської, Київської областей. Загальний обсяг інвестицій на початок 2015 року перевищив 38 мільярдів доларів. У 2015 році найбільш інвестиційно привабливими галузями в Україні залишилися: харчова промисловість і переробка сільськогосподарських продуктів (18,1 % загального обсягу інвестицій), оптова торгівля і посередництво в торгівлі (14,7%), фінансова діяльність (8,2%), машинобудування (7,8 %), транспорт (7%), хімічна й нафтохімічна промисловість (5,3%), виробництво коксу, продуктів нафтопереробки та ядерного палива (4,1 %), операції з нерухомістю, здача в оренду та послуги юридичним особам (4 %), металургія та металообробка (3,9 %), видобувна промисловість (3,8 %).

З 2016 року тенденції прямого іноземного інвестування почали мати негативний характер. Суть у тому, що їх динаміка почала знижуватися в умовах відсутності жвавого економічного розвитку. В першу чергу вагомі зміни відчули країни, що розвиваються. Інвестиційні потоки цих країн знизилися на 14%.

Обсяг ПІІ в економіку України у 2016 році склав 3284 мільйонів доларів США, що на 5,19 % нижче показника 2015 року.

Проте уже у 2017 році невиправдані сподівання інвесторів на стабілізацію політичної ситуації в Україні, недієві заходи боротьби з корупцією та неефективність економічних реформ знову призвели до суттєвого зменшення (майже на 33%) обсягів ПІІ у національну економіку. Незначний приріст обсягів ПІІ в Україну протягом 2018 – 2019 рр. вказує на обережну поведінку іноземних інвесторів і високий рівень недовіри з їхньої сторони щодо можливостей стабільного ведення бізнесу та покращення інвестиційного клімату у нашій державі.

З 2018 року спостерігається поступове наростання чистого притоку коштів за операціями ПІІ, але вже в менших обсягах, ніж напередодні кризи. У 2018 р.

іноземними інвесторами вкладено 31606,4 мільйонів доларів США прямих інвестицій, а їх загальний обсяг на 31 грудня 2018 року становив 32291,9 мільйонів доларів США, що лише на 2,2% більше обсягів інвестицій на початок року. Порівняно з 1 січня 2017 р. на 376,1 мільйонів доларів США та на 1,2% відповідно зросло.

За даними Державної служби статистики України загальний обсяг прямих інвестицій (акціонерний капітал) з країн ЄС до України станом на 31.12.2018 р. склав 24742,7 мільйонів доларів США, на початок 2018 р. та 2017 р. склав відповідно 24145,2 та 23425,7 мільйонів доларів США. Маємо незначний ріст в обсязі 597,5 мільйонів доларів США (2,5%) протягом 2018 року.

На кінець 2018 року порівняно з 01.01.2018 р. збільшили обсяги прямих інвестицій такі країни: Велика Британія, Польща, Швейцарія та Російська Федерація відповідно на 11,5 на 22,6, на 24,8 та на 210,9 мільйонів доларів США.

Призупинилося значне зниження обсягів прямих інвестицій країни, що відома нам розвиненою банківською системою – Віргінські Острови (Британія.) – з 323,9 мільйонів доларів США до 47,0 мільйонів доларів США, що значно менше в порівнянні з початком 2018 року. Зниження обсягів спостерігалось у таких країнах: США та Беліз на 28,5 та на 93,2 мільйонів доларів США. Отже, відтік капіталів країн-інвесторів, які входять до семи найрозвиненіших країн світу (Німеччини, Кіпру, Віргінських островів та Франції), не значно компенсується капіталом таких країн як: Велика Британія, Російська Федерація, Швейцарія, Туреччина.

У 2019 році операції ПП оцінено в 1 мільярдів доларів США , що становить 34,1% притоку ПП в Україну (88,9% їх обсягу – інвестиції до реального сектору). Найбільші обсяги операцій здійснювались через Кіпр, Нідерланди, Швейцарію та Австрію.

В таблиці 2.2 наведена оцінка обсягу прямих іноземних інвестицій, з яких контролюючим інвестором є резидент за 2014 – 2019 рр.

Таблиця 2.2 – Оцінка обсягу прямих іноземних інвестицій, з яких контролюючим інвестором є резидент за 2014 – 2019 рр.*

Показники	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Прямі інвестиції в Україну, мільйонів доларів США	410	2961	3284	2601	2355	3070
Банки	499	2384	2257	1034	974	633
інші сектори	-89	577	1027	1567	1381	2437

* Джерело: [25]

Від'ємне сальдо поточного рахунку у 2017–2019 роках щорічно збільшувалось від 1,1 мільярдів доларів США (1,0% до ВВП) у 2017 році до 2,8 мільярдів доларів США (1,8% до ВВП) у 2019 році. Водночас, приплив ПІІ збільшено на ті ж самі величини. Обсяги ПІІ в Україну станом на кінець 2019 року збільшилися на 2,5 мільярдів дол. до відмітки 51,4 мільярдів доларів США

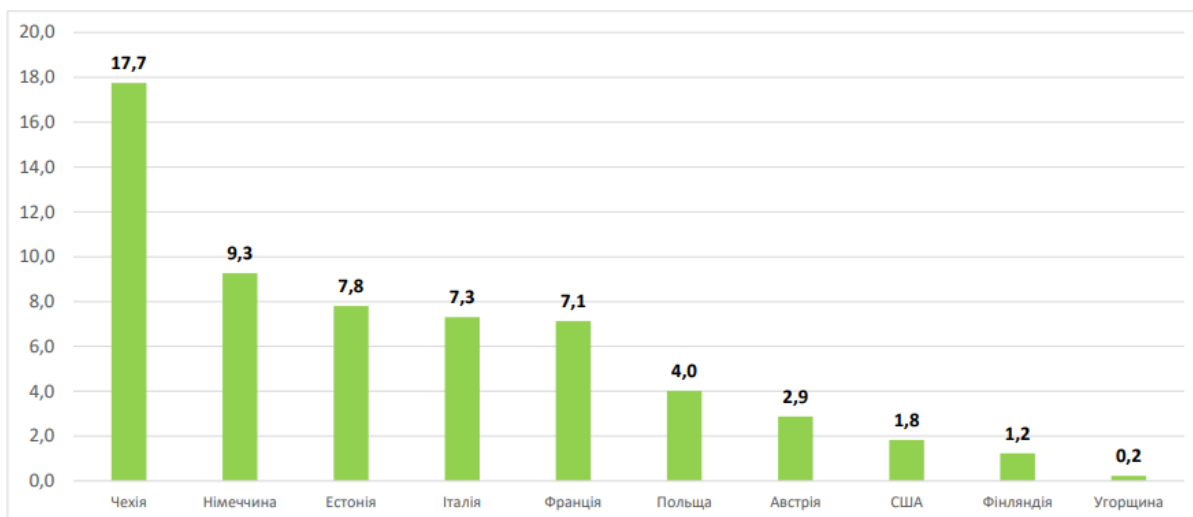

Рис. 2.3 – Частка ПІІ в Україну у загальному обсязі запасів прямих інвестицій за окремими країнами, % *

* Джерело: запозичено [26]

Для того, щоб оцінити відкритість економіки та інвестиційну привабливість двічі на рік Європейська Бізнес Асоціація вимірює індекс

інвестиційної привабливості України, тобто дослідження, яке відображає стан бізнес-клімату на основі трьох компонентів, таких як оцінка інвесторами попереднього періоду, прогнози на найближчий період, оцінка поточного стану (позначка 1 – негативно, 3 – нейтрально, 5 – позитивно).

Рисунок 2.4 відображає динаміку Індексу інвестиційної привабливості України за 2014–2019 рр.

На графіку (рис. 2.4) бачимо, що в 2014 році значення індексу інвестиційної привабливості склав 2,5, та в наступні 5 років мав тенденцію до зростання. У 2017 році та 2018 році показник виходить за межу нейтральної позначки зі значенням 3,03 та 3,07 відповідно, на що вплинув ряд позитивних факторів, таких як прийняття низки нових законів, розвиток електронних сервісів та діджиталізація економіки, відносна стабільність національної валюти, початок проведення реформ у сферах освіти, медицини, сільського господарства.

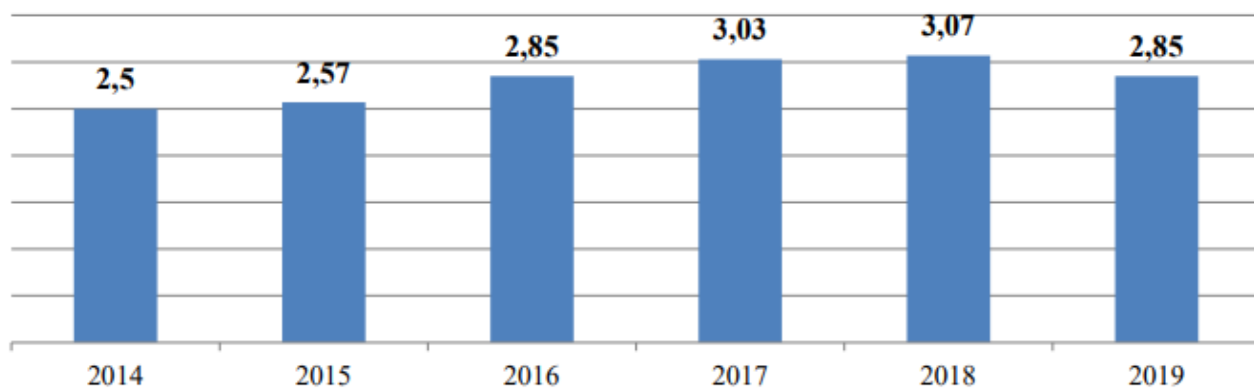

Рис. 2.4 – Динаміка Індексу інвестиційної привабливості України за 2014–2019 років *

* Джерело: запозичено [27]

За результатами нової хвилі опитування в 2019 році індекс склав 2,85 балів з 5-ти можливих та опинився у негативній площині [28].

Незважаючи на попередні позитивні зрушення, в країні присутні негативні фактори, які не дають індексу досягти максимальної точки. До них належать

високий рівень корупції, відсутність земельної та судової реформ, політична турбулентність, великий відсоток тіньової економіки, воєнний стан, відтік кваліфікованих кадрів.

Причинами негативної тенденції стали трансформаційні процеси в Україні, які впливають на рішення підприємців щодо інвестицій. Для порівняння, показник попереднього періоду становив 3,07 та демонстрував нейтральне ставлення інвесторів до бізнес-клімату країни. Також, варто зазначити, що є труднощі, з якими зіштовхуються безпосередньо іноземні інвестори: необхідність регулярного поновлення дозволу на тимчасове перебування в країні, неможливість безпроблемної репатріації вкладеного капіталу, труднощі відкриття рахунків для нерезидентів, які передбачають необхідність підтвердження кожної трансакції тощо. Серед низки зрушень, що мають позитивне відображення на інвестиційну діяльність країни варто виокремити наступні: розпочато судову реформу, прийнято закон про валютну лібералізацію, про товариство з обмеженою відповідальністю, вирішено питання щодо відшкодування ПДВ. Ключовими очікуваннями інвесторів від бізнесу залишаються: фактичне зняття обмежень із валютного врегулювання, боротьба з контрабандою та тіньовою економікою, судова реформа, політична стабільність, прозора приватизація, захист прав інтелектуальної власності, покращення інфраструктури.

Національний банк України провів оцінювання масштабів реінвестування капіталу в країні походження через інвестування «round tripping». Термін «round tripping» означає процес спрямування резидентами за кордон коштів, які потім вертаються в країну у вигляді прямих іноземних інвестицій. Впродовж 2010 – 2019 роки обсяги ПІІ в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент («round tripping») складають 9,4 мільярдів доларів США, що дорівнює 22,8% від припливу ПІІ в Україну (41,3 мільярдів доларів США) [25].

Розглянемо сучасні тенденції міжнародного руху капіталу в Україну. За даними Державної служби статистики за накопичувальним підсумком, станом на 1 січня 2020 року акціонерний капітал нерезидентів в Україні дорівнював

35809,6 мільярдів доларів США (із країн ЄС – 28289,3 мільйонів доларів, з інших країн – 7520,3 мільйонів доларів), що виявилось лише на 8,8% більше показника початку 2019 року (32911 мільйонів доларів). До основних країн-інвесторів України належали Кіпр – 10368,9 мільйонів доларів, Нідерланди – 8301,4 мільйонів доларів, Велика Британія – 2060,6 мільйонів доларів, Німеччина – 1843,1 мільйонів доларів та Швейцарія – 1714,5 мільйонів доларів [25].

Найбільші обсяги надходжень прямих інвестицій на звітну дату (за накопичувальним підсумком) були спрямовані до підприємств промисловості – 11595,9 мільярдів доларів США, оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів – 5662,5 мільйонів доларів та у сферу операцій з нерухомим майном – 4495,7 мільйонів доларів

Серед регіонів лідерами за обсягами ПІІ були м. Київ (19344,3 мільйонів доларів), Дніпропетровська область (3797,6 мільйонів доларів) та Київська область (1645,3 мільйонів доларів).

Нині в Україні спостерігається негативна тенденція, пов'язана з прямими іноземними інвестиціями. В першому кварталі 2019 року був зафіксований приплив інвестицій на рівні 943 мільйонів доларів, а в першому кварталі поточного року – відтік на суму майже 1,6 мільярдів У Національному банку України відтік пов'язують з вилученням реінвестованих доходів підприємств і компаній реального сектору економіки.

У першому кварталі 2020 року інвестиції з Кіпру скоротилися на 1,4 мільярдів доларів, з Німеччини – на 427,5 мільйонів доларів, з Нідерландів – на 178,4 мільйонів доларів При цьому інвестиції зі Швейцарії зросли на 112,1 мільйонів доларів, з Польщі – на 48 мільйонів доларів, з Франції – на 45 мільйонів доларів, з Австрії – на 38,5 мільйонів доларів

Найвищий відтік інвестицій був у сфері української промисловості – майже 1,6 мільярдів доларів. Водночас інвестиції спрямовані до сфер фінансів і страхування, ІТ, а також професійної, наукової та технічної діяльності. Якщо дивитися по регіонах України, то найбільший відтік інвестицій був з

Дніпропетровської, Донецької та Луганської областей. Вклали кошти в проекти в Києві, Волинській, Чернігівській та Херсонській областях. Згідно із новими прогнозами Конференції ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), протягом 2021 рр. у світі матиме місце скорочення потоків ПІІ приблизно на 40% [26].

В результаті дослідження можна сміло стверджувати про те, що обсяг вкладених ПІІ в економіку України є вкрай низьким, адже щорічна потреба країни в інвестиційних ресурсах становить близько 20 мільярдів доларів. Обсяги залучених інвестиційних ресурсів в нашій державі є значно меншими порівняно з іншими країнами світу. Наприклад, щоб досягти рівня розвитку Польщі, Україні потрібно протягом 10 років щорічно залучати вдвічі більше інвестицій, ніж є натеper.

Аналіз географічної структури ПІІ в економіку України показав, що уже протягом тривалого періоду часу до основних країн-інвесторів, на які припадає близько 70% загального обсягу прямих інвестицій, належать: Кіпр, Нідерланди, Російська Федерація, Велика Британія, Німеччина, Віргінські Острови (Британія), Швейцарія. Внаслідок проведення оцінки масштабів направлення резидентами за кордон коштів, які потім повертаються в Україну у вигляді ПІІ показало, що у 2016 р. їхній обсяг становив 134 мільйонів доларів США, у 2017 – 270 мільйонів доларів США, у 2018 – 485 мільйонів доларів США, а у 2019 – 1046 мільйонів доларів США. Той факт, що більша частина залучених в Україну іноземних інвестицій є надходженнями із офшорних зон, дає підстави припустити, що ці інвестиційні ресурси здебільшого належать українцям, які таким чином мінімізують свої грошові втрати від процедури оподаткування.

Наявна структура ПІІ у розрізі основних країн-інвесторів вказує на посилення рівня залежності національної економіки від обмеженого кола іноземних інвесторів, які зацікавлені у подальшій співпраці з Україною. Наступним кроком є аналіз чинників, що впливають на потребу міжнародних інвестицій в Україну.

2.3 Оцінка інвестиційного клімату України в процесі євроінтеграції

Як було зазначено у розділі 1, даної магістерської роботи, економічне середовище України одночасно приваблює і відштовхує іноземних інвесторів. Хоча наша держава займає стратегічне географічне положення, має багаті природні ресурси та робочу силу з високим рівнем освіти, що створює привабливе інвестиційне середовище, вона ще не реалізувала свій потенціал через те, що не змогла мінімізувати втручання держави у ринкову діяльність, усунути адміністративні перепони, що заважають веденню бізнесу, досягти намічених показників приватизації тощо.

Серед основних чинників, які впливають на погіршення інвестиційного клімату України можна виділити:

- а) а) неврегульована політична ситуація в країні;
- б) спад виробництва;
- в) низький рівень розвитку економіки;
- г) низький платоспроможний попит підприємств;
- д) зниження купівельної спроможності населення;
- е) соціальна нестабільність, незахищеність населення;
- ж) посилення тиску на бізнес шляхом високого рівня корупції;
- з) часта зміна законів та адміністративних процедур;
- і) недовіра до влади, тобто неможливість отримання гідного захисту в судах;
- ї) низька ділова культура;
- й) обмежений доступ до кредитування;
- к) нерівні умови ведення бізнесу та ін.

В наступному розділі магістерської роботи будуть наведені необхідні кроки для поліпшення інвестиційного клімату в Україні.

Головними перешкодами імпорту іноземних інвестицій в Україні є [29, с. 142-149]:

а) розповсюджена корупція; недовіра до судової системи (інвестори не впевнені у захищеності свого бізнесу);

б) монополізація ринків та монополізація влади олігархами;

в) посилення адміністративного тиску правоохоронних органів;

г) загальне нестабільність політичної ситуації;

д) військовий конфлікт з Росією;

е) обтяжливе та нестабільне законодавство;

ж) спільні інтереси політики та бізнесу;

з) зростання трудової еміграції.

Таким чином, узагальнюючи вище сказану інформацію та для більш яскравого бачення як позитивних, так і негативних сторін інвестиційного клімату України, проведемо SWOT-аналіз, табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Сильні та слабкі сторони, загрози та можливості України в створенні сприятливого інвестиційного клімату *

Сильні сторони (S)		Слабкі сторони (W)	
Географічне розташування	S ₁	Ефективність та результативність діяльності державних інституцій	W ₁
Різноманіття природних ресурсів	S ₂	Відсутність зусиль зосереджених на розмежуванні політики та бізнес-інтересів	W ₂
Кваліфікована робоча сила	S ₃		
Значна місткість ринку	S ₄	Обтяжливе та мінливе законодавство	W ₃
Можливості (O)		Загрози (T)	
Економічний розвиток	O ₁	Масова корупція	T ₁
Зростання добробуту населення	O ₂	Недовіра до судової системи	T ₂
Зростання рівня заробітної плати	O ₃	Нестабільна валюта	T ₃
Технологічне переоснащення, зростання рівня інновацій та конкурентоспроможності	O ₄	Військовий конфлікт з Росією	T ₄
		Неспроможність досягти домовленості з МВФ	T ₅

* Джерело: побудовано на основі [30]

Для чого були оцінені сильні і слабкі сторони, які враховують можливості та загрози, проводимо згідно спеціально розроблених шкал. Далі визначали сумарні значення інтегральних оцінок по вертикалі (по стовпцям) та по горизонталі (по рядкам) SWOT-матриці. Результати розрахунку інтегральних оцінок наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Інтегральні оцінки інвестиційного клімату України

			Можливості (O)				Загрози (T)					
			O ₁	O ₂	O ₃	O ₄	T ₁	T ₂	T ₃	T ₄	T ₅	
Значимість			5	5	4	5	5	5	4	4	5	
Ймовірність			0,95	0,95	0,75	0,95	0,95	0,75	0,75	0,75	0,95	
Сильні сторони (S)	Значимість		SO				ST					630,25
	S ₁	5	,75	23,75	15	23,75	23,75	18,75	15	15	23,75	
	S ₂	5	23,75	23,75	15	23,75	23,75	18,75	15	15	23,75	
	S ₃	5	23,75	23,75	15	23,75	12	8	12	12	15	
	S ₄	4	19	12	12	12	12	8	12	12	15	
Слабкі сторони (W)	Значимість		WO				WT					442,5
	W ₁	4	19	19	12	19	19	15	12	12	19	
	W ₂	4	19	12	12	12	12	8	12	12	15	
	W ₃	5	23,75	23,75	15	23,75	23,75	18,75	15	15	23,75	
			524				548,75					

На основі значень інтегральних оцінок визначимо стратегічні орієнтири. Для цього побудуємо графік (рис. 2.5) вектора спрямованості, який дають чітке уявлення про те, яким чином поєднання сильних і слабких сторін інвестиційного клімату визначає місце сучасного стану привабливості держави для потенційних іноземних інвесторів.

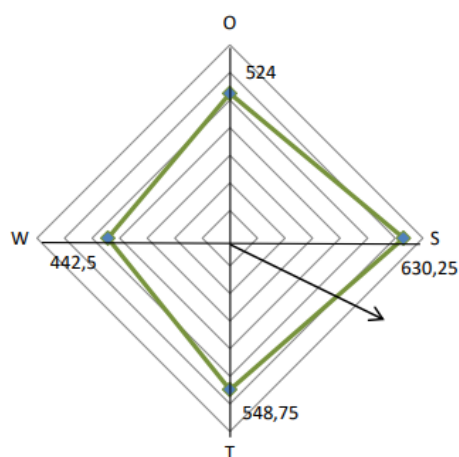

Рис. 2.5 – Графік вектора спрямованості стратегічного орієнтиру покращення інвестиційного клімату України *

* Джерело: розроблено автором

Таким чином, вектор розташувався у зоні ST. Це говорить про те, що для покращення інвестиційної привабливості України, державі необхідно поєднувати найзначніші загрози та сильні сторони інвестиційного клімату для його покращення. Грунтуючись на найвагомійших сильних сторонах, можна найбільш повно захиститися від зовнішніх загроз, розвивати сильні сторони та ліквідувати загрози. Наприклад, щоб уникнути масової корупції та недовіри до судової системи можна вирішити за допомогою кваліфікованою робочою силою. Та щоб попередити нестабільність валюти слід розширити ринки та покращити економічний розвиток, що вплине на зміцнення національної валюти.

Провівши SWOT-аналіз інвестиційного клімату України, ми виявили, що потрібно працювати у напрямку покриття сильними сторонами слабких сторін та намагатися їх ліквідувати. Інвестори приходять у ту країну, де є привабливе середовище для розвитку бізнесу, де є всім зрозумілі і прозорі закони, спрямовані на підтримку бізнесу, де є інфраструктура для розвитку бізнесу. Що середовище розвиненіше, то привабливіше воно для прямих іноземних інвестицій. Зрозумілість, передбачуваність та впевненість у завтрашньому дні – ось що насамперед має дати країна інвесторові.

За останні 5 років економіка України так і не позбавилася глибоких структурних деформацій і значно відстає від розвинених країн світу за сукупною продуктивністю всіх факторів виробництва та відповідно – рівнем добробуту населення. За результатами аналізу динаміки індексу інвестиційної привабливості за даними Європейської Бізнес Асоціації [58], потрібно зауважити, що за весь період вимірювання – з 2014 до 2019 року – значення індексу України жодного разу не сягнуло позитивної зони – вище 4 балів. У другому кварталі 2016 року індекс інвестиційної привабливості України становив 2,85 балів, що говорить про стабільно низьку інвестиційну привабливість української економіки, оскільки 75% бізнесменів не задоволені інвестиційним кліматом.

В умовах структурної перебудови економіки Україна потребує значних іноземних інвестицій, що на даний момент є гострою проблемою. Для залучення інвестиції на взаємовигідних умовах з метою вирішення проблем структурної трансформації, розвитку імпортозаміщення галузі та послідовного розширення експортного потенціалу держави. Вигідне спрямування інвестиційних вкладень потребує чіткого виокремлення країною основних інвестиційних пріоритетів розвитку національної економіки.

Проаналізувавши інвестиційну привабливість та провівши SWOT-аналіз інвестиційного клімату України, можна зауважити наступне. На жаль, наша держава на світовому ринку вже тривалий час тримає досить слабкі позиції. Навіть серед країн Східної Європи наша країна займає далеко не найкращі позиції.

Разом з тим, Україна, потенційно, може бути однією з провідних країн Європи в контексті вкладання прямих та портфельних іноземних інвестицій. Цьому сприяє її місткий внутрішній ринок, значний промисловий і сільськогосподарський потенціал, а також вигідність геополітичного розташування України на перехресті торговельних шляхів Європи та Азії. В нашій країні є значний інвестиційний та людський потенціал, ефективне використання якого може бути передумовою поступового підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни у світових рейтингах.

3 ЗАХОДИ ПОДАЛАННЯ ЗАГРОЗ І ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСПЕКТИВ МІЖНАРОДНОГО РУХУ КАПІТАЛУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

3.1 Шляхи подолання загроз міжнародного руху капіталу в Україні

Сьогодні міжнародний рух капіталу є одночасно одним із найбільших джерел фінансових ресурсів як для найбідніших, так і для високорозвинених країн, та одним із найголовніших інструментів впливу на фінансово-економічний простір держави. Світовий досвід свідчить, що країни з перехідними економіками не в змозі вийти з економічної кризи без залучення іноземних інвестицій, адже, залучаючи підприємницький іноземний капітал, вони отримують доступ до сучасних технологій, методів управління, а також низку плюсів, що відображаються в основних макроекономічних показниках.

В той же час, міжнародний рух капіталів спричиняє залежність резидентів країни-отримувача від характеру та спрямованості міжнародних фінансових потоків, що зумовлює можливість втрати ними ліквідності, платоспроможності або навіть призвести до банкрутства фактично лише під впливом зовнішньоекономічних чинників.

Внаслідок того, що рух капіталів відбувається на умовах та у валюті інвестора, промислово розвинені країни отримують можливість покриття окремих проявів фінансової нестабільності (підвищення темпів інфляції, незбалансованість грошової маси в економіці тощо) за рахунок часткового перекидання їх на банківські системи країн-експортерів, що зумовлює виникнення економічних дисбалансів у них та додаткового попиту на іноземні інвестиції, тобто виникнення боргової ями для експортерів.

Також, очікування держави та іноземного інвестора щодо ефекту від іноземного інвестування за своєю природою суперечливі, оскільки перша має на меті підтримання сталого економічного розвитку та задоволення потреб

населення. Країна-отримувач розглядає прямі іноземні інвестиції, як елемент створення конкурентоспроможної економіки, забезпечення національних інтересів; як додаткове джерело фінансування за нестачі внутрішніх коштів для економічного розвитку та утрудненому доступі до інших джерел фінансування.

Водночас, іноземний інвестор очікує швидкий і максимальний дохід на вкладений капітал, не акцентуючи уваги на збереженні екологічної ситуації, зменшенні рівня безробіття, підвищенні технологічного рівня виробництва, що може суперечити політиці держави.

Якщо розглядати іноземне інвестування з точки зору економічної безпеки України, то нерегульованість процесу іноземного інвестування зумовить встановлення контролю іноземних власників над галузями. Залучення прямих іноземних інвестицій може обернутися для економіки держави загрозою втрат від окремих виробництв до цілих галузей і майбутніх перспектив розвитку. Якщо галузі, куди залучаються прямі іноземні інвестиції, мають стратегічне значення для держави з точки зору збереження та підтримки національного та економічного суверенітету, то іноземний контроль у цих видах діяльності формуватиме загрозу для суверенітету держави. Здебільшого країни намагаються обмежити доступ іноземних інвестицій у військово-охоронну діяльність, виробництво зброї, телекомунікацію, банківський сектор.

Пряме іноземне інвестування може формувати загрози для України, що полягають у такому [32, с. 60-62]:

а) штучне пролонгування життєвого циклу морально застарілих товарів та технологій на ринку, що вирішує проблему затовареності ринку країни-донора та проблему утилізації. Обмін передовими технологіями відбувається переважно між високорозвиненими країнами;

б) переміщення екологічно небезпечного виробництва, що дасть змогу знизити рівень забруднення в країнах-донорах і, таким чином, розв'язати проблему екологізації економіки. Натомість це призведе до загострення проблеми в країнах-реципієнтах;

в) інвестування з метою встановлення контролю та ліквідації підприємств

задля усунення конкурентів. Окрім того, можливим є формування структурного безробіття через конкурентну боротьбу підприємств з іноземним капіталом та підприємств із національним фінансовими ресурсами. Також можлива монополізація ринку;

г) встановлення іноземними інвесторами контролю над сировинними ресурсами з метою їх подальшої експлуатації та збереження власної сировинної бази;

д) вплив капіталу з країни через репатріацію прибутків до країни-інвестора;

е) псевдо ефективні інвестиції – це такі інвестиції, що залучаються у високоприбуткові галузі економіки і не посилюють конкурентних позицій країни на світових ринках, не сприяють соціально-економічному розвитку держави.

В Україні псевдо ефективні інвестиції створюють загрози в довгостроковій перспективі, причому їх позитивний вплив на економічні параметри держави відсутній або набуває негативної форми прояву (зростання доларизації економіки, погіршення відношення сальдо торговельного балансу до обсягів зовнішньо-торгівельних операцій, збільшення чи фіксація значної частки сировинного експорту у загальному експорті, зменшення ВВП на особу, відсутність позитивної тенденції в динаміці частки високотехнологічного машинобудування в промисловому виробництві, збільшення демографічного навантаження).

У сукупності наслідків активізація інвестиційного процесу для таких укладень створює реальні загрози для економічного розвитку, послаблюючи національну конкурентоспроможність і посилюючи технологічну відсталість економіки, оскільки вони здебільшого спрямовуються у фінансовий сектор.

Із зростанням обсягу псевдо ефективних інвестицій у довгостроковій перспективі спостерігаються ряд негативних явищ [33, с. 50, 51]:

По-перше, відбувається зростання рівня безробіття. Привабливі економічні умови галузі, куди спрямовуються псевдо ефективні інвестиції, стимулюють

сплеск у підготовці кількості спеціалістів, однак така кількість фахівців не відповідає ринковим потребам.

По-друге, відбувається погіршення якості довкілля, що пов'язується із перенесенням екологічно небезпечних виробництв чи збереженням технологічної відсталості приймаючої країни.

По-третє, страждає якість впливу суспільних інститутів. Псевдо ефективні інвестиції надходять у високоприбуткові сектори економіки, то відбувається лобіювання інтересів власників підприємств. Такі дії призводять до зростання соціальної напруги, посилення корупційних проявів. Таким чином, відбувається зниження довіри населення до державних інституцій та, відповідно, погіршення індексу державної нестабільності й індексу сприйняття корупції.

По-четверте, рівень розвитку технологій у країні, що приймає псевдо ефективні інвестиції, не зростає через те, що отримання прибутку у високооборотних галузях в українських реаліях не потребує значного технологічного потенціалу.

Аналізуючи усі можливі загрози від міжнародного руху капіталу в Україну визначимо стратегічні пріоритети залучення ПІІ та удосконалення механізму впровадження таких інвестицій для забезпечення високого рівня економічної безпеки держави (табл. 3.2). Вище керівництво України повинно формувати належну політику ПІІ відповідно до принципів реалізації національної безпеки, впроваджувати сучасний інструментарій захисту внутрішнього ринку та вести міжнародну інвестиційну діяльність з відстоюванням інтересів національних виробників під час входження нових інвесторів та залучення ними ПІІ.

Тому, вважаємо, що політика держави повинна бути сконцентрована на [34, с. 45-47]:

- а) зниженні рівня тінізації економіки;
- б) забезпечення захисту стратегічно-важливих галузей і чутливих технологій та виробничих потужностей через аналіз іноземних інвестицій (та експортний контроль);

- в) створенні рівних умов для діяльності суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та походження капіталу;
- г) формуванні ефективного конкурентного середовища;
- д) створенні додаткових економічних стимулів для залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки;
- е) розвитку й використанні інноваційного потенціалу України;
- є) налагодженні співпраці з ключовими недержавними та громадськими організаціями й установами, які готові брати участь у формуванні та реалізації державної політики щодо інвестицій та інновацій.

В таблиці 3.1. наведені основні механізми державного регулювання прямого іноземного інвестування в умовах України.

Таблиця 3.1 – Система механізмів державного регулювання прямого іноземного інвестування в умовах євроінтеграції України *

Механізми державного регулювання ПІІ	Сутність	Інструменти реалізації
1	2	3
Механізми розвитку ПІІ	Забезпечують появу нових об'єктів та суб'єктів іноземної інвестиційної діяльності в Україні (ТНК, окремі підприємства, продукти, послуги, ринки)	<ul style="list-style-type: none"> – створення та розвиток ефективних механізмів ДІІІ в інфраструктурному інвестуванні та інноваційних галузях; – забезпечення ефективного функціонування інститутів розвитку (державна інвестиційна компанія, фонд стратегічних інвестицій, державний інвестиційний банк, венчурні фонди); – активізація участі держави в міжнародних інтеграційних об'єднаннях та угрупованнях – ефективна та виважена державна регіональна політика у сфері залучення ПІІ відповідно до національних економічних інтересів; – стимулювання розроблення і створення інноваційної продукції; – розвиток системи довгострокового кредитування; – визначення видів діяльності, галузей, регіонів (територій), що потребують підтримки або ж є пріоритетними для держави; – посилення захисту ефективної конкуренції заходами антимонопольної політики тощо

Продовження табл. 3.1

1	2	3
Механізми підтримки ПІІ	Сприяють забезпеченню ефективності господарської діяльності іноземних інвесторів (законодавчо-нормативні, фінансові, інформаційні) при гарантуванні засад економічної безпеки України	<ul style="list-style-type: none"> - створення сприятливого регуляторного середовища у сфері підприємницької діяльності; - сприятлива кредитна політика; - створення системи страхування ПІІ; - інформаційна та консультативна підтримка іноземних інвесторів; - розвиток транскордонного співробітництва; - врегулювання відносин у процесі укладання, виконання та припинення дії угод про розподіл продукції, посилення державних гарантій прав концесіонерів; - створення сприятливих (пільгових) умов діяльності для підприємств, що збільшують експортну базу країни або ж виробляють високотехнологічну продукцію; - надання допомоги інвестиційним проектам greenfield, які є важливим індикатором інвестиційної надійності та наявності сприятливого інвестиційного клімату тощо;
Механізми стимулювання ПІІ	Дозволять зацікавити іноземних інвесторів реалізовувати визначені державою пріоритети соціально-економічного розвитку	<ul style="list-style-type: none"> - відновлення практики функціонування СЕЗ і ТІП при запровадженні системи стимулів для інвестицій в такі території; - надання консалтингових послуг; - проведення семінарів, бізнес-форумів, конференцій, виставок за підтримки органів місцевої влади; - підготовка кадрів у сфері міжнародного інвестування; - послаблення податкового тиску; - забезпечення проведення гнучкої амортизаційної політики; - державна підтримка фінансового лізингу та франчайзингу; - формування інноваційної інфраструктури ринку; - надання підтримки для участі іноземних інвесторів у реалізації масштабних національних економічних проектів; - державна підтримка інвестиційних програм і проектів, спрямованих на розвиток експорторієнтованих та імпортозаміщуючих виробництв; - розроблення системи спеціальних стимулів для підприємств, що здійснюють інвестиції в регіонах з високим рівнем безробіття.

* Джерело: побудовано на основі [38]

Пріоритетними шляхами вирішення проблем іноземного інвестування в Україні мають бути [35, с. 40, 41]:

а) розробка плану дій, щодо покращення інвестиційного клімату, залучення до його розробки експертів, науковців, представників бізнесу та державної влади;

б) підготовка регіональних планів підвищення інвестиційної привабливості регіонів України, врахування особливостей їх поточних рейтингів інвестиційної привабливості та забезпечення контролю з боку держави за їх реалізацією.

в) поширення обласними державними адміністраціями у бізнес-середовищі тренінгів з інвестування, а саме тренінгів з підготовки бізнес-планів, складання інвестиційних пропозицій, керування проектами, юридичний супровід;

г) розробка спільними зусиллями Міністерства фінансів та галузевих об'єднань підприємців довгострокової програми державного та змішаного інвестування в розвиток телекомунікаційної, транспортної та енергетичної інфраструктури;

д) посилення відповідальності представників виконавчої влади й керівників місцевих органів самоврядування за корупційні та інших дискримінаційні дії щодо інвесторів;

е) посилення антимонопольного регулювання та забезпечення створення внутрішнього конкурентного середовища;

ж) стабілізація політичної ситуації в країні;

з) вдосконалення законодавчої бази.

Щодо останнього пункту, то можна сказати, що ряд позитивних кроків у цьому напрямі вже здійснено. На сьогодні в Україні створене правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства. Законодавство України визначає гарантії діяльності для інвесторів, економічні та організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні. На території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами. Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації.

Підписано та ратифіковано Верховною Радою України міжурядові угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій з більше ніж 70 країнами світу.

З метою спрощення порядку залучення іноземних інвестицій та унеможливлення прояв ознак корупції при їх державній реєстрації 31.05.2016 прийнято Закон України №1390- VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної

реєстрації іноземних інвестицій». 27 червня 2014 року підписана «Угода про асоціацію з Європейським Союзом».

Згідно з рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» державне регулювання іноземних інвестицій в Україні відбувається згідно концепції національних інтересів з чітким відокремленням державою основних інвестиційних пріоритетів розвитку національної економіки.

Отже, прямі іноземні інвестиції значно впливають на економіку держави. Проте цей вплив перебуває у значній залежності від вихідних умов: якості людського капіталу, інституційного забезпечення, макроекономічної ситуації в країні. Сучасна галузева структура прямого іноземного інвестування економіки України суперечить пріоритетам розвитку держави та не здійснює ефективного впливу на економічне зростання та формування інноваційної моделі розвитку.

Для зменшення існуючих загроз міжнародного руху капіталу в Україну та подальшої активізації іноземного інвестування державі необхідно, насамперед, розв'язати проблеми макроекономічної стабільності та активізувати дію комплексу важелів регулювання інвестиційної діяльності, а саме:

а) створити нормативно-правові та соціально-економічні основи збільшення необхідних обсягів іноземних інвестицій;

б) суворо дотримуватися визначених пріоритетів у розвитку національної економіки, мати ефективний механізм публічного контролю за їх виконанням;

в) контролювати та певним чином регулювати галузевий розподіл іноземних інвестицій;

г) мати зважену, обґрунтовану політику щодо встановлення податкових пільг;

д) активізувати кредитну політику, розвивати практику надання гарантій під іноземні кредити не лише урядом чи НБУ, а й комерційними банками.

е) розробити механізми, щодо вдосконалення системи державного регулювання ПІІ для поліпшення інвестиційного клімату на території України.

3.2 Напрямки використання перспектив міжнародного руху капіталу в Україну

Основне завдання іноземних інвестицій полягає не тільки в забезпеченні додаткових фінансових вкладень в економіку, але і в задоволенні потреби приймаючої країни в нових прогресивних методах праці і засобах виробництва. При цьому в країні-реципієнті формуються нові виробничі відносини, що дозволяють більш ефективно використовувати наявний іноземний капітал.

Збільшення іноземних інвестицій є не тільки базисом відновних процесів, але і фактором зниження безробіття, зростання податкових надходжень до бюджетів, підвищення рівня менеджменту, посилення конкуренції в національній економіці, розвитку соціальної сфери [36, с. 46].

Реалії сучасного світу вимагають найскорішої інтеграції вітчизняної економічної системи, в тому числі її фінансової складової, до міжнародної економіки. Без цього не є можливими ані повноцінний розвиток національного виробництва, ані задоволення потреб вітчизняних споживачів на належному рівні.

На жаль, внаслідок повільного економічного реформування Україна перебуває на узбіччі світових фінансових потоків. Тому, враховуючи специфічність впливу фінансової глобалізації на розвиток української економіки, можна визначити напрями, в яких такий вплив є найбільш вагомим [37, с. 35-37]:

- а) інтеграція України до міжнародних торгівельних відносин;
- б) взаємини з міжнародними фінансово-кредитними установами;
- в) інтеграція до світового фінансового ринку, залучення в Україну іноземних інвестицій та співпраця з іноземними партнерами.

Відповідно серед основних критеріїв успішної інтеграції України до світової економіки можна відзначити [38, с. 110]:

- а) зростання міжнародного товарообігу із випереджаючим зростанням обсягів експорту;

- б) зростання обсягів іноземних інвестицій в Україну;
- в) зростання обсягів операцій із гривнею на світовому валютному ринку;
- г) мінімізація рівня кореляції між негативними тенденціями розвитку світової економіки та економіки національної.

Слід зазначити, що Україна має значний потенціал для інтеграції в процеси міжнародного руху капіталу. Разом з тим, успішність входження України в міжнародні відносини після розподілу капіталу залежить від вирішення наступних проблем [38, с. 111]:

- а) вишукування ресурсів для підвищення оцінки фактора праці і забезпечення ефективної норми використання капіталу в Україні;
- б) забезпечення ефективного розподілу капіталу усередині національної економіки, насамперед за рахунок інститутів фондового ринку;
- в) розвиток галузей, здатних принести кумулятивний ефект;
- г) адекватного вимогам економічної безпеки регулювання припливу іноземного капіталу у позичковій і інвестиційній формі, зокрема у формі портфельних і прямих інвестицій;
- д) поліпшення інвестиційного клімату України;
- е) відкриття економіки України не тільки до прийому, але і до вивозу капіталу.

Фактори впливу на обсяги залучення іноземних інвестицій визначають рівень їх розвитку та можливість ефективного використання. Недостатнє їх врахування може суттєво сповільнити розвиток як окремої галузі, так і економіки в цілому.

Іноземні інвестиції сприяють економічному зростанню приймаючої економіки на основі ефективнішого використання національних ресурсів. Можна виділити два канали ефективності [38, с. 70].

Першим каналом є перехід іноземних фірм на національний ринок призводить до заміщення чи витіснення менш ефективних національних компаній, що спричинює перерозподіл внутрішніх ресурсів між більш і менш рентабельними компаніями і сприяє зростанню середнього рівня

продуктивності праці і середніх доходів на душу населення у приймаючій країні. Іноземні інвестори не одержують економічних переваг від зростання продуктивності праці у вигляді більшого прибутку на відміну від резидентів приймаючої країни, які мають вищий середній рівень доходів за рахунок припливу прямих іноземних інвестицій. Створення закордонних філій і дочірніх компаній сприяє підвищенню середнього рівня продуктивності праці. Розрізняють дві основні причини цього явища:

а) іноземні компанії мають вищий рівень вкладення капіталу на одиницю праці, що безпосередньо впливає на зростання продуктивності праці;

б) як правило, іноземні компанії – більші структури (у порівнянні з національними фірмами) і сприяють зростання продуктивності праці за рахунок так званого ефекту масштабу.

Крім того, в іноземних компаніях вищий середній рівень заробітної плати з урахуванням того, що певна частка зростання середньої продуктивності, пов'язана з припливом прямих іноземних інвестицій, проходить через місцеві фактори виробництва.

Другий канал ефективності іноземних інвестицій пов'язаний із посиленням конкуренції на місцевих ринках рахунок іноземних компаній. Діяльність останніх спонукає національні фірми працювати ефективніше за рахунок іноземних компаній. Діяльність останніх спонукає національні фірми працювати ефективніше. У такий спосіб діяльність закордонних фірм сприяє швидшій передачі нової і передової технології й удосконаленої практики менеджменту місцевим фірмам на основі вертикально інтегрованих зв'язків і так званого показового (чи демонстраційного) ефекту.

Україна може звернути увагу на досвід Китаю. Протягом останніх двох десятирічь Китай є незаперечним лідером залучення прямих іноземних інвестицій. Їх позитивний вплив на прискорення економічного розвитку в Китаї, за оцінкою експертів, відбувався через кілька каналів прямих іноземних інвестицій, які:

а) позитивно впливають на зростання ВВП шляхом додаткового прямого збільшення капіталів (як складової інвестицій у структурі ВВП за категоріями кінцевого використання);

б) сприяють економічному зростанню через підвищення продуктивності як виробничий фактор (вважається, що цей чинник додавав темпам економічного зростання в країні приблизно 3 % щорічно);

в) створюють нові можливості для підвищення зайнятості, що вкрай важливо для країни (особливо з огляду на високу частку сільського населення та вивільнення робочої сили внаслідок реструктуризації і закриття державних підприємств; підприємства із залученими прямих іноземних інвестицій та іноземні підприємства останніми роками «акумулювали» близько 10% міської робочої сили);

г) створюють висококонкурентний та динамічний експорт орієнтований сектор (частка Китаю у світовій торгівлі стрімко зросла (з 1,2% загального обсягу на початку 1980-х років до майже 5% у 2002 р.), причому підприємства з іноземною участю формують близько 50% експортного потенціалу країни) [36, с. 78].

Позитивний вплив прямих іноземних інвестицій про# являється також через зростання і зміцнення підприємств з іноземною участю та їх вплив на підприємницьку діяльність національних виробників (іноземні підприємства та підприємства з іноземною участю є найбільш динамічними і продуктивними, що посилює мотивацію національних виробників до використання їх переваг, у тому числі технологічних та управлінських, для забезпечення власної конкурентоспроможності).

Досягнення Китаю у реформуванні економіки за останні роки пов'язані саме зі здійснюваною урядом політикою залучення іноземних інвестицій. Унаслідок економічних реформ у країні створено досить ефективну систему оподаткування іноземних фізичних і юридичних осіб, що характеризується гнучкістю, наданням значних пільг і спрощенням процедури сплати податків. Ключовим елементом сучасної зовнішньоекономічної стратегії Китаю є

створення спеціальних економічних зон і відкритих приморських міст для іноземних інвесторів.

Результатами залучення прямого іноземного капіталу можуть бути економічний ріст за рахунок [38, с. 116]:

- а) інтенсифікації процесів у сфері національного господарства;
- б) збільшення обсягів торгівлі обох країн (країна-резидент та країна-реципієнт);
- в) заохочення експорту країни; збільшення продуктивності та технологічного рівня українських підприємств;
- г) розширення асортименту та мережі збуту товарів підприємства на іноземному ринку;
- д) вплив на розвиток конкурентного середовища в економіці;
- е) зниження внутрішніх «шоків» на стабільність функціонування української економіки;
- ж) підвищення міжнародного фінансового рейтингу країни.

Реалізація та активне залучення іноземного капіталу потребує концентрації значних інтелектуальних, матеріальних, фінансових і природних ресурсів для розвитку стратегічних, «проривних» технологій як основних факторів конкурентоспроможності у світовому співтоваристві. Дослідження впливу іноземних інвестицій на економічний розвиток приймаючої країни встановили, що:

- а) прямі іноземні інвестиції можуть збільшити обсяг сукупного капіталу, а відтак, сприяти економічному росту. Однак необхідно, щоб іноземні інвестиції не витісняли відповідні суми національних капіталів унаслідок зростання конкуренції на ринках;
- б) прямі іноземні інвестиції сприяють економічному зростанню, якщо вони більш рентабельні чи прибуткові у порівнянні з національними капіталовкладеннями;

в) внесок прямих іноземних інвестицій у посилення економічного росту можливий тільки за наявності зв'язку між цими інвестиціями і рівнем кваліфікації трудових ресурсів.

Можна припустити, що прямі іноземні інвестиції більш ефективні, порівняно з національними капіталами. Однак, деякі економісти вважають, що працівники місцевих фірм мають вищий рівень знань і великі можливості доступу на внутрішній ринок. Якщо закордонна компанія прийняла рішення про вихід на ринок конкретної країни, вона повинна компенсувати переваги, якими володіють місцеві фірми. Швидше за все, діяльність закордонної компанії базується на нижчих витратах виробництва у порівнянні з місцевими фірмами, а також на вищому рівні продуктивності праці.

Для країн, що розвиваються, більша ефективність прямих іноземних інвестицій, мабуть, пов'язана із поєднанням передових кваліфікаційних навичок і технологій з використанням місцевої робочої сили і виробничих потужностей.

Прямі іноземні інвестиції – основний канал передачі передової технології країнам, що розвиваються, і державам з перехідною економікою. Але негативну роль можуть відіграти окремі фактори. Наприклад, в умовах протекціоністської торгової політики прямі іноземні інвестиції можуть бути єдиним шляхом доступу на внутрішній ринок (на відміну від традиційного експорту товарів у приймаючу країну).

Аналогічно уряд може запропонувати стимули іноземним інвесторам, щоб заохочувати прямі іноземні інвестиції з метою поповнення валютних резервів і розвитку конкретних галузей, що є стратегічними з погляду промислової політики. Наслідком такої політики може бути приплив прямих іноземних інвестицій.

Ефект впливу прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток залежить від рівня кваліфікації робочої сили в приймаючій країні. Існує тісний взаємозв'язок між іноземними інвестиціями і рівнем освіти зайнятих осіб. Прямі іноземні інвестиції – основний канал передачі технології, а її реалізація вимагає відповідного рівня підготовки місцевих кадрів, що могли б ефективно

працювати з передовими технологіями. Це, у свою чергу, визначає вплив закордонних капіталовкладень на трудові ресурси: на рівень зайнятості, на вартість оплати праці, а також на підвищення кваліфікації.

На сьогоднішні, іноземні інвестиції відіграють важливу роль для економічної стабільності країни. Внаслідок припливу інвестицій з'являється можливість виходу з економічної кризи, розвитку технологічного процесу, покращення показників економічної діяльності. Але теперішній стан інвестиційної привабливості України знаходиться на досить низькому рівні. Для покращення залучення іноземних інвестицій потрібно здійснення ефективних реформ в економічній та законодавчій діяльності країни. Внаслідок проведених досліджень можна виділити напрямки для збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій.

Перш за все, потрібно стимулювати приплив якісного капіталу в реальний сектор, внаслідок покращення інвестиційного клімату країни, надання державних пільг суб'єктам господарювання при інвестуванні у домінуючі галузі та у слаборозвинені регіони, підтримки стабільного національного курсу.

Для зменшення неефективних обсягів інвестицій потрібно: сприяти розвитку внутрішнього інвестування та встановлювати обмеження на вивезення прибутків з високооборотних галузей.

Наступним кроком для покращення інвестиційного клімату є залучення інвестицій не тільки у фінансовий сектор, а у пріоритетні галузі для іноземних інвесторів: агропромисловий комплекс, житлово-комунальний комплекс, машинобудівний комплекс, транспортну інфраструктуру та переробну промисловість. Політична стабільність та стабільне законодавче поле також мають вплив на інвестиційний клімат.

Тому для покращення та інтенсифікації інвестиційної діяльності потрібно вирішити такі проблеми, які мають негативний вплив: низька якість забезпечення прав інвесторів, відсутність системного підходу до змін у законодавстві та проведення судових реформ, які не повинні призводити

правових неузгоджень. Ще одним із головних механізмів збільшення потоків прямих іноземних інвестицій є якісне регулювання фінансового ринку.

Державна політика має бути спрямована не тільки на залучення іноземних інвестицій, а й на активізацію підприємницької діяльності країни, внаслідок чого фінансові ринки будуть стабільними та зросте дохідність населення.

Наступним варіантом для збільшення потоків прямих іноземних інвестицій є відновлення вільних економічних зон. Але при відновленні спеціальних економічних зон має бути розвинена інфраструктура та технологічне виробництво на цих територіях.

Економіка України знаходиться в нестабільному становищі, тому останнім етапом буде розвиток внутрішніх інвестицій для покращення економічного розвитку. При надходженні іноземних інвестицій відбувається покращення виробництва та розвиток підприємств і галузей країни, але без належного розвитку внутрішніх інвестицій не вдасться забезпечити сталого економічного розвитку.

Отже, досліджуючи питання інвестиційної активності України в контексті євроінтеграції, можна зробити висновок, що сьогодні проблема недостатнього залучення іноземних інвестицій в економіку України є досить важливою, оскільки лише наявність тісних економічних зв'язків з країнами ЄС сприятиме зростанню виробничого потенціалу національної економіки й створенню сприятливого інвестиційного клімату. Ефективному вирішенню цих проблем сприятиме здійснення таких заходів: забезпечення політичної стабільності, страхування інвестиційних ризиків, вдосконалення нормативно-правової бази, оптимізація системи інформування інвесторів про вигідні проекти, реформування податкової системи для зниження податкового навантаження тощо.

Таким чином, важливою складовою економічної політики приймаючої держави щодо іноземних інвестицій є здійснення належного регулювання процесів їх залучення та використання. Інвестиції, таким чином, є і передумовою, і одночасно наслідком проведення ефективних економічних

реформ держави. У разі неефективного регулювання державою вказаних процесів позитивний ефект від іноземних інвестицій може стати незначним, а іноді—й нівелюватися.

Отже, виходячи із реалій сьогодення, прямі іноземні інвестиції є тим ресурсом, який в найближчій перспективі може найбільш вагомо сприяти підвищенню ефективності функціонування підприємств, а відтак, і розвитку відповідних територій і міст, політичного соціального захисту громадян. Для того щоб привабити якомога більшу кількість інвесторів, Україні слід підвищити рівень розвитку виробництва та вирішити соціальні питання. Для того щоб відбулося формування нового покоління інвестиційної політики у нашій державі, слід переконати інвесторів, що Україна являє собою надійного та доброзичесного партнера. Ще одним кроком буде розробка чіткого та стабільного законодавства, також переглянути можливості та виробничі пропозиції кожного з регіонів та адаптувати їх під потреби закордонних ринків.

4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1 Аналіз потенційних небезпек

Оскільки тема магістерської роботи – «Міжнародний рух капіталу: загрози та перспективи для України в контексті євроінтеграції», передбачає виконання посадових обов'язків та проведення досліджень та розрахунків в сфері міжнародних економічних відносин у приміщенні офісу обладнаному персональними комп'ютерами (далі ПК) з візуальними дисплейними терміналами (далі ВДТ), тому нижче розглянемо заходи по забезпеченню безпеки, виробничої санітарії, гігієни праці і пожежної безпеки для офісного приміщення назва підприємства.

На основі аналізу роботи існуючого обладнання і посадових обов'язків фахівця у приміщенні офісу обладнаному ПК з ВДТ, виявлені небезпечні та шкідливі виробничі фактори, здатні привести до травм або ушкодження здоров'я працівників.

Основні небезпечні та шкідливі виробничі фактори [41]:

а) можливість ураження електричним струмом, при виконанні посадових обов'язків внаслідок порушення правил з електробезпеки або помилкових дій персоналу, що може призвести до електротравм різного ступеню важкості або навіть до летального наслідку;

б) механічне травмування внаслідок нераціонального розташування робочих місць, що є порушенням вимог ергономіки;

в) підвищене нервово-психічне навантаження, внаслідок специфіки роботи, а саме постійний контакт з клієнтами, колегами по роботі, керівництвом, контрагентами при вирішенні робочих питань (деякі з них можуть бути конфліктними, суперечливими), що може викликати емоційний дискомфорт, внутрішнє роздратування та емоційну нестабільність під час короткотривалих

певних негативних ситуацій, та може призвести до захворювань нервової системи, зниження насаги на працю та стресових станів та помилкових дій;

г) оскільки робота користувача ПК вимагає тривалого статичного напруження м'язів спини, шиї, рук і ніг тому не раціональна або неправильна конструкція, організація та обладнання комп'ютеризованого робочого місця не забезпечує правильного та комфортного положення при роботі за комп'ютером, що може привести до швидкої втоми, а як наслідок до помилок, зниженню працездатності та кістково-м'язовим порушенням;

д) недостатнє або надмірне освітлення робочих місць, в зв'язку з несправністю, або хибним вибором освітлювальних приладів, в зв'язку з неправильним розташуванням робочих місць по відношенню до джерел природного та штучного освітлення, що призводить до помилкових дій, погіршення зору або ефекту засліплення;

е) незадовільні параметри мікроклімату в робочих приміщеннях (підвищена або знижена температура, вологість і рухливість повітря), у зв'язку з відсутністю, хибним вибором та використанням не якісних або нераціональних систем вентиляції, кондиціонування повітря, приводить до підвищеної стомлюваності, а як наслідок до помилок, зниженню працездатності, а також може бути причиною простудних захворювань;

ж) неправильні або нераціональні дії персоналу в умовах надзвичайних ситуацій, внаслідок не своєчасного оповіщення, неякісної підготовки персоналу правилам дій в умовах надзвичайних ситуацій або якісної організації дій персоналу керівництвом, призводять до паніки, невиправданих травм та загибелі людей;

з) можливість загоряння, в зв'язку з порушенням правил протипожежної безпеки, використанням несправного електрообладнання, або відсутністю систем пожежної сигналізації і пожежогасіння, що призводить до пожежі, а як наслідок може бути причиною опіків та травм різного ступеню важкості або навіть летального наслідку, а також значних матеріальних збитків;

и) монітор ПК є джерелом практично всіх видів електромагнітного випромінювання: іонізуючі випромінювання при визначеній дозі можуть викликати виникнення злоякісних пухлин; електромагнітні поля наднизької частоти впливають на імунну систему, та можуть стимулювати канцерогенез молочних залоз і шкіри, тощо;

к) Від постійної роботи за клавіатурою ПК нервові закінчення подушечок пальців німіють, виникає слабкість, в подушечках «бігають мурашки», це може привести до пошкодження суглобового і зв'язкового апарату кисті, а надалі захворювання кисті можуть стати хронічними та розвинути «тунельний синдром».

4.2 Заходи по забезпеченню безпеки

Приміщення, у якому здійснюються заходи пов'язані з виконанням посадових обов'язків та проведенням досліджень та розрахунків (розробкою, модернізацією, удосконаленням, тощо), є спеціалізованим офісним (приміщенням дослідницького центру, лабораторії, тощо) яке обладнане ПК з ВДТ.

У приміщенні офісу застосовується широке різноманіття електроприладів: персональні комп'ютери, принтери, ксерокси, факси, освітлювальні прилади, кондиціонери, побутові електроприлади тощо. Небезпека ураження електричним струмом при використанні цих приладів з'являється при недотриманні заходів обережності, а також при відмові або несправності цього обладнання. Наслідки ураження електричним струмом залежать від багатьох факторів: опору організму, величини, тривалості дії, роду і частоти струму, шляхів його проходження через життєво важливі органи, умов зовнішнього середовища [39, с. 20].

Для запобігання ураження електричним струмом встановлено електроустаткування, яке відповідає вимогам ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні стандартні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами

електронно-обчислювальних машин» [49], «Правил улаштування електроустановок» (далі – «ПУЕ-2017» [42]), ДСТУ Б В.2.5-82:2016 «Електробезпека в будівлях і спорудах. Вимоги до захисних заходів від ураження електричним струмом» [44], НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила будови електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок» [43], НАПБ А.01.001-14 «Правила пожежної безпеки в Україні» [54] та буде використовуватися згідно вимог НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації електроустановок» [45] (далі – «ПБЕЕ»), НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів» [46] (далі – «ПБЕЕС») та НПАОП 0.00-7.15-18 «Вимоги щодо безпеки та захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними пристроями» [48].

Згідно «ПУЕ-2017» [42], за ступенем небезпеки ураження електрострумом, офісне приміщення належить до 1-го класу, тобто є приміщенням без підвищеної небезпеки, у якому відсутні умови, що створюють підвищену та особливу небезпеку.

Згідно глави 1.7 – «Заземлення і захисні заходи від ураження електричним струмом» – «ПУЕ-2017» [42], обладнання офісу має основну ізоляцію струмопровідних частин, яка забезпечує захист від прямого дотику та подвійну, яка складається з основної та додаткової ізоляції, для забезпечення захисту від ураження електричним струмом у разі пошкодження основної ізоляції.

Відповідно до вимог п. 6.7.4. НПАОП 40.1-1.21-98 «ПБЕЕС» [8] усі доступні для доторкання металеві деталі електрообладнання у приміщенні з ПК, які можуть опинитись під напругою, у випадку пошкодження ізоляції, з'єднані з заземлюючим пристроєм.

Оскільки офісне приміщення за ступенем небезпеки ураження електрострумом належить до 1-го класу, тому відповідно до вимог п. 6.7.6 НПАОП 40.1-1.21-98 «ПБЕЕС» [8] та додатку №1 до НПАОП 40.1-1.01-97 «ПБЕЕ» [7] користувачі ПК пройшли інструктаж з електробезпеки з оформленням в журналі інструктажу та мають I групу з електробезпеки.

Ймовірність механічного травмування може виникнути внаслідок нераціонального розташування робочих місць, захаращення робочих місць або у зв'язку з недбалістю та неуважністю обслуговуючого персоналу. Для виключення травматизму згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» [49] зроблено більш зручне та раціональне розташування робочих місць, таким чином збільшена відстань між ними, яка відповідає нормованим значенням (площа на одне робоче місце має становити не менше ніж $6,0 \text{ м}^2$, а об'єм не менше ніж $20,0 \text{ м}^3$). Поверхня підлоги є рівною, неслизькою, з антистатичними властивостями.

У зв'язку із стресовими ситуаціями та нервово-емоційними навантаженнями у працівників може виникнути ймовірність захворювань загально-невротичного характеру.

З метою зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» [51] для робітників із застосування ЕОМ, передбачені регламентовані перерви для відпочинку тривалістю 15 хвилин через кожні дві години, а також обладнані побутові приміщення для відпочинку під час роботи, кімната психологічного розвантаження. В кімнаті психологічного розвантаження передбачені пристрої для приготування й роздачі тонізуючих напоїв, а також місця для занять фізичною культурою

Для оптимізації відносин у колективі проводяться тренінги з залучанням психологів на теми: «Адаптація у новому колективі», «Поведінка в суспільстві».

Для запобігання кістково-м'язових порушень робочі місця користувачів ПК у офісному приміщенні відповідають ергономічним вимогам з урахуванням характеру і особливостей трудової діяльності згідно з ДСанПіН 3.3.2.007-98

«Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» [49].

Висота робочої поверхні столу з ПК регулюється в межах 680-800 мм, а ширина і глибина – забезпечує можливість виконання операцій у зоні досяжності моторного поля (рекомендовані розміри: ширина – 600-1400 мм, глибина – 800-1000 мм). Робочий стіл має простір для ніг висотою 600 мм, шириною – 500 мм, глибиною (на рівні колін) – 450 мм, на відстані витягнутої ноги – 650 мм.

Для того, що зменшити навантаження на руки від тривалої роботи на комп'ютері та зменшити ризик виникнення синдрому зап'ястного каналу, достатньо виконувати рекомендації по організації робочого місця і режиму роботи, щогодини робити короткі перерви, передбачені ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» [49], регламентовані перерви для відпочинку тривалістю 15 хвилин через кожні дві години, під час яких бажано виконати кілька вправ для кистей рук.

4.3 Заходи з виробничої санітарії і гігієни праці

Захистом від електромагнітних іонізуючих випромінювань є обмеження часу перебування в електромагнітному полі и нормування інтервалів годин, протягом яких людина покидає небезпечна зону. Дотримання норм ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» [49] дозволяє забезпечити дотримання допустимої дози, і залучити природні захисні ресурси людини, які за відсутності випромінювання відновлюють функції організму.

Заходи з виробничої санітарії і гігієни праці для офісного приміщення (дослідницької лабораторії, дослідницького центру, тощо) обладнаного ПК з ВДТ розроблені відповідно до вимог Державних санітарних норм та правил

«Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу», ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» [49] і НПАОП 0.00-7.15-18 «Вимоги щодо безпеки та захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними пристроями» [48].

Основними причинами недостатньої або надмірної освітленості робочих місць є несправність або хибний вибір освітлювальних приладів, неправильне розташування робочих місць по відношенню до джерел освітлення. Незадовільна освітленість на робочому місці або на робочій зоні може бути причиною зниження продуктивності та якості праці, отримання травм. Недостатнє або надмірне освітлення викликає зоровий дискомфорт, що виражається у відчутті незручності або напруженості. Тривале перебування в умовах зорового дискомфорту призводить до розсіювання уваги, зменшення зосередженості, зоровій і загальній втомі.

У офісному приміщенні обладнаному ПК з екранним пристроєм (далі – «ЕП»), згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» [49] та ДБН В.2.5-28-2018 «Природне і штучне освітлення» передбачене природне та штучне освітлення [50].

Природне освітлення здійснено через світлові прорізи, які орієнтовані на південь і забезпечують коефіцієнт природної освітленості (КПО) не нижче 1,5%. Для захисту від прямих сонячних променів, які створюють прямі та відбиті відблиски на поверхні екранів і клавіатури, передбачено сонцезахисні пристрої, на вікнах встановлені жалюзі.

4.3.1 Розрахунок загального штучного освітлення в офісному приміщенні

Таблиця 4.1 – Дані для розрахунку загального штучного освітлення в офісному приміщенні

Розміри приміщення (А x В x Н), м	Тип світильника	L/h	Колір стелі, стін, підлоги ($\rho_{ст}$, $\rho_{с}$, $\rho_{п}$), %
6 x 5,5 x 3,1	ЛПО (растровый)	1,4	70%, 50%, 30%

Розрахувати кількість рядів світильників у приміщенні:

$$N_p = \frac{B}{(H - h_p) \cdot [L/h]}, \text{ шт}; \quad (4.1)$$

де: В – ширина приміщення, м;

Н – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

[L/h] – числове значення коефіцієнта світильника.

$$N_p = \frac{5,5}{(3,1 - 0,8) \cdot [1,4]} = 2 \text{ шт.}$$

Визначити максимально припустиму відстань між рядами світильників

L_{max} :

$$L_{max} = \frac{B}{N_p}, \text{ м}; \quad (4.2)$$

де: В – ширина приміщення, м;

N_p – кількість рядів світильників у приміщенні, шт.

$$L_{max} = \frac{5,5}{2} = 2,75 \text{ м.}$$

Визначити значення індексу приміщення і, що характеризує співвідношення розмірів освітлювального приміщення і висоти розміщення світильників:

$$i = \frac{A \cdot B}{(H - h_p) \cdot (A + B)}; \quad (4.3)$$

де: А – довжина приміщення, м;

В – ширина приміщення, м;

Н – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м.

$$i = \frac{6 \cdot 5,5}{(3,1 - 0,8) \cdot (6 + 5,5)} = 1,25$$

Визначити значення коефіцієнта використання світлового потоку η , створюваного світильниками вибраного типу.

Вибирається в залежності від виду джерела світла, типу обраного світильника, коефіцієнтів відбиття поверхонь приміщення та індексу приміщення.

Таблиця 4.2 – Коефіцієнтів використання світлового потоку світильників

Тип світильника	L/h	$\rho_{ст}, \%$	$\rho_{с}, \%$	$\rho_{п}, \%$	Коефіцієнт використання світлового потоку $\eta, \%$ при індексі приміщення i :
					1,25
ЛПО, ЛВО	1,4	70	50	30	47

Визначити сумарний світловий потік освітлювальної установки у даному приміщенні Φ_{Σ} :

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{E_H \cdot A \cdot B \cdot k_3 \cdot z}{\eta}, \text{ лм}; \quad (4.4)$$

де: E_H – рівень нормованого загального освітлення, лк;

А – довжина приміщення, м;

В – ширина приміщення, м;

k₃ – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості (відношення середньої освітленості до мінімальної освітленості), як правило дорівнює (для люмінесцентних ламп $z = 1,1$);

η – коефіцієнт використання світлового потоку.

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{400 \cdot 6 \cdot 5,5 \cdot 1,4 \cdot 1,1}{0,47} = 43251 \text{ лм.}$$

Визначити умовну загальну кількість світильників у приміщенні $N_{\text{св}}^*$:

$$N_{\text{св}}^* = \frac{A \cdot B}{L_{\text{max}}^2}, \text{ шт.}; \quad (4.5)$$

де: A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

L_{max} – максимально припустима відстань між рядами світильників, м.

$$N_{\text{св}}^* = \frac{6 \cdot 5,5}{2,75^2} = 5 \text{ шт.}$$

Таблиця 4.3 – Характеристика деяких світильників

Тип світильника	Лампа	Кількість (n) і потужність ламп	Габарити, мм			Степень зашити	Электрическая зашита
			A	B	C		
ЛПО	T8 (люм)	2x18	650	159	74	IP20	Класс 1

Розрахувати світловий потік умовного джерела світла Φ_l^* :

$$\Phi_l^* = \frac{\Phi_{\Sigma}}{N_l^*}, \text{ лм}; \quad (4.6)$$

де: Φ_{Σ} – сумарний світловий потік освітлювальної установки, лм;

N_l^* – загальна кількість ламп у світильнику, яка розраховується за формулою:

$$N_l^* = N_{\text{св}}^* \cdot n, \text{ шт.}; \quad (4.7)$$

де: n – кількість ламп у світильнику (таблиця 4.3), шт.

$$N_{\text{л}}^* = 5 \cdot 2 = 10 \text{ шт.};$$

$$\Phi_{\text{л}}^* = \frac{43251}{10} = 4325 \text{ лм.}$$

Вибрати тип стандартної лампи з найближчим значенням фактичного світлового потоку лампи $\Phi_{\text{л}}$ (таблиця 4.4), і знайти коефіцієнт m (співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи $\Phi_{\text{л}}^*$ та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи $\Phi_{\text{л}}$):

$$m = \frac{\Phi_{\text{л}}^*}{\Phi_{\text{л}}}; \quad (4.8)$$

$$m = \frac{4325}{1050} = 4$$

Таблиця 4.4 – Технічні характеристики деяких люмінесцентних ламп

Позначення	Виробник	Тип лампи	Цоколь	Позначення кольору	Кольорова температура	Світловий потік, лм	Потужність, Вт	Індекс передачі кольору
L 18W/765	Osram	BASIS T8	G13	Холодный дневной свет	6500	1050	18	72 Ra8

Визначити оптимальну (фактичну) кількість світильників у приміщенні

$N_{\text{св}}$:

$$N_{\text{св}} = N_{\text{л}}^* \cdot m, \text{ шт.}; \quad (4.9)$$

де: $N_{\text{л}}^*$ – умовна загальна кількість світильників у приміщенні, шт.

m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи.

$$N_{\text{св}} = 5 \cdot 4 = 20 \text{ (шт.)}.$$

Визначити фактичну кількість ламп у приміщенні N_l :

$$N_l = N_{св} \cdot n, \text{ шт.}; \quad (4.10)$$

де: $N_{св}$ – оптимальна (фактична) кількість світильників у приміщенні, шт.;

n – кількість ламп у світильнику, шт.

$$N_l = 20 \cdot 2 = 40 \text{ (шт.)}.$$

Визначити загальну розрахункову освітленість E_p у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп:

$$E_p = \frac{\Phi_l \cdot N_l \cdot \eta}{A \cdot B \cdot k_s \cdot z}, \text{ лк}; \quad (4.11)$$

де: Φ_l – фактичний світловий потік вибраної стандартної лампи, лм;

N_l – фактична кількість ламп у приміщенні, шт.;

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_s – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості.

$$E_p = \frac{1050 \cdot 40 \cdot 0,47}{6 \cdot 5,5 \cdot 1,4 \cdot 1,1} = 388 \text{ (лк)};$$

$$E_p \approx E_n = 400 \text{ (лк)}.$$

Неправильне проектування або несправність систем опалення, вентиляції та кондиціонування в приміщенні офісу може призвести до негативних впливів на здоров'я працівників у вигляді простудних захворювань, перегрівань, проблем із дихальними шляхами тощо.

Метеорологічні умови для приміщенні з комп'ютеризованими робочими місцями – температура, відносна вологість та швидкість переміщення повітря цілком відповідають вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень» [51]. Роботи у приміщенні з ПК,

належать до категорії Іб – легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

а) у холодний період року: температура 21 – 23°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;

б) у теплий період року: температура 22 – 24°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Відповідно до вимог ДБН В.2.5-67:2013 «Опалення, вентиляція та кондиціонування» [53], з метою забезпечення оптимальних параметрів мікроклімату в офісному приміщенні обладнаному ПК з ЕП передбачена система централізованого водяного опалення з радіаторами, а на теплий період передбачений побутовий кондиціонер.

З метою забезпечення необхідного повітрообміну у приміщенні офісу передбачена система механічної припливно-витяжної вентиляції (методом рекуперації), яка забезпечує 3-кратний обмін повітря за годину.

Оптимальні рівні позитивних (n+) і негативних (n-) іонів у повітрі офісного приміщення з ЕП відповідають вимогам додатку 3 ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» [49] і становить: n+ = 1500 – 30000 (шт. на 1 см³); n- = 3000 – 5000 (шт. на 1 см³). Підтримку оптимального рівня легких позитивних і негативних аероіонів у повітрі на робочих місцях забезпечують за допомогою біполярних коронних аероіонізаторів.

4.4 Заходи безпеки у надзвичайних ситуаціях

4.4.1 Заходи з пожежної безпеки

Заходи по забезпеченню пожежної безпеки для приміщення офісу обладнаного ПК з ВДТ розроблені відповідно до вимог НАПБ А.01.001-14 «Правил пожежної безпеки в Україні» [54].

З аналізу речовин і матеріалів, що використовуються в приміщенні дослідницького центру (дослідницької лабораторії, офісу, тощо) обладнаному ПК з ВДТ, згідно ДСТУ EN 2:2014 «Класифікація пожеж (EN 2:1992, EN 2:1992/A1:2004, IDT)» [55] визначити клас можливої пожежі (А, В, С, D, F, E) та відповідно до вимог ДСТУ Б В.1.1-36:2016 «Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою» [56] указати до якої категорії з пожежної небезпеки (А, Б, В, Г, Д) належить приміщення офісу (дослідницького центру, лабораторії, тощо).

Згідно ДБН В.1.1-7:2016 «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги» [57], передбачити шляхи евакуації із приміщення офісу (дослідницького центру, лабораторії, тощо) обладнаного ПК з ВДТ, працівників на випадок пожежі (переходи, евакуаційні виходи).

Показати наявність засобів виявлення загорянь і пожеж у приміщенні офісу (дослідницького центру, лабораторії, тощо) обладнаному ПК з ВДТ згідно вимог ДБН В.2.5-56:2014 «Системи протипожежного захисту» [58]:

- а) автоматичних сигналізаторів про пожежу;
- б) системи пожежної сигналізації.

З огляду на пожежну небезпеку приміщення офісу (дослідницького центру, лабораторії, тощо) обладнаного ПК з ВДТ, передбачити систему автоматичного пожежогасіння та первинні засоби пожежогасіння (вогнегасники різних видів) згідно вимог «Правил експлуатації та типових норм належності вогнегасників»

4.4.2 Дії робітників, службовців і населення при аварії з викидом (розливом) сильнодіючих отруйних речовин

Аварії (катастрофи) на хімічно небезпечних об'єктах економіки можуть супроводжуватись викидом (виливом) сильнодіючих отруйних речовин в атмосферу і на поверхню підстилки. Вдихання зараженого повітря може привести до ураження органів дихання, а також очей, шкірних покривів та інших органів людини.

Особливістю хімічних надзвичайних ситуацій є висока швидкість формування і дія факторів ураження, що викликає необхідність прийняття цілого ряду оперативних і попереджувальних заходів, які спрямовані на захист населення і сил ЦО під час ліквідації їх наслідків. З урахуванням специфіки хімічних небезпечних надзвичайних ситуацій при локалізації і ліквідації їх наслідків приймаються заходи, які спрямовані спочатку на обмеження і призупинення викиду (випливу) СДОР, локалізації хімічного ураження, попередження зараження ґрунту і джерел водозабезпечення населення.

Обмеження і призупинення викиду (випливу) СДОР здійснюється перекриттям кранів і засувок на магістралях подачі СДОР до місця аварії, забиванням отворів на магістралях і ємкостях за допомогою бандажів, хомутів, заглушок, перекачуванням рідини з аварійної ємності в запасну. Ці роботи здійснюються під керівництвом і при безпосередній участі спеціалістів промисловості, що обслуговують аварійне обладнання або супроводжують СДОР при транспортуванні.

Для локалізації хімічного зараження, попередження розповсюдження СДОР та зараження ґрунту і джерел води можуть бути використані різні способи.

Обмеження розливання СДОР на місцевості з метою зменшення площі випаровування здійснюється обвалуванням розливої речовини, створенням перешкод на шляху розливання, збиранням СДОР в природні поглиблення (ями, канами, кювети), обладнанням спеціальних пасток (ям, поглиблень і т. д.).

При проведенні робіт в першу чергу необхідно попередити попадання СДОР в річки, озера, в підземні комунікації, підвали будинків і споруд і т. д. Роботи можуть бути виконані за допомогою бульдозерів, скреперів, екскаваторів та іншої техніки. В окремих випадках рідка фаза СДОР з метою обмеження розливання може збиратися в спеціальні ємності (бочки).

Комплекс заходів з захисту населення і сил цивільної оборони від наслідків хімічної НС включає [2, с. 44]:

- а) організаційні і оперативні заходи з організації, планування і проведення заходів з захисту населення і сил цивільної оборони на підлеглий території;
- б) інженерно-технічні заходи щодо дотримання умов безпеки при використанні, зберіганні, транспортуванні СДОР;
- в) підготовку сил і засобів для ліквідації наслідків хімічних надзвичайних ситуацій;
- г) навчання населення порядку і правилам поведінки в умовах хімічних надзвичайних ситуацій;
- д) забезпечення засобами індивідуального і колективного захисту;
- е) забезпечення безпеки населення і використання засобів індивідуального і колективного захисту;
- ж) повсякденний хімічний контроль;
- з) проведення попереджувальних і профілактичних заходів на хімічних небезпечних об'єктах;
- и) прогнозування можливих наслідків хімічної НС;
- к) оповіщення про безпосередню небезпеку ураження СДОР;
- л) тимчасову евакуацію (відселення) населення і сил ЦО із небезпечних районів;
- м) хімічну розвідку району аварії;
- н) знаходження і надання медичної допомоги потерпілим;
- о) локалізацію і ліквідацію наслідків хімічної надзвичайної ситуації.

Розробляються плани розробляються графічно та з додатком у вигляді пояснювальної записки, в яких відображається [2, с. 45]:

- а) оцінка можливої хімічної обстановки при аваріях (катастрофах) зі СДОР;
- б) організація оповіщення про аварію (катастрофу) та її можливі наслідки;
- в) організація виявлення і контролю хімічної обстановки на відповідній території;
- г) організація тимчасової евакуації населення і сил цивільної оборони та їх укриття, організація доступу і переміщення людей в зонах зараження;

д) організація використання засобів індивідуального і колективного захисту;

е) організація здійснення медичних заходів і надання медичної допомоги потерпілим;

ж) організація і порядок участі сил ЦО і населення в ліквідації наслідків хімічної надзвичайної ситуації.

Оповіщення про факт аварії повинно передаватися в усі населенні пункти і на об'єкти господарської діяльності, що знаходяться на шляху руху хмари СДОР і в межах площі, що обмежена радіусом, який дорівнює максимальній можливій глибині розповсюдження хмари СДОР при даних метеорологічних умовах.

Після отримання оповіщення про аварію на об'єкті з СДОР приводяться в готовність до використання засоби індивідуального і колективного захисту, а в ряді випадків можуть проводитися підготовчі заходи до проведення тимчасової евакуації (відселення) населення і особового складу сил ЦО.

Головний спосіб оповіщення населення про дії при виникненні надзвичайних ситуацій – це передача повідомлення по мережах провідного мовлення (через квартирні і зовнішні гучномовці), а також через місцеві радіомовні станції і телебачення. Для притягнення уваги населення в екстремальних ситуаціях перед передачею інформації включаються сирени, а також інші сигнальні засоби.

Сирени і переривисті гудки інших сигнальних засобів означають сигнал цивільної оборони «Увага Всім!».

Почувши такий сигнал, негайно треба включити гучномовець, радіоприймач або телевізор і слухати повідомлення управління (відділу, штабу ЦО) з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення області (міста обласного підпорядкування, сільського району або у окремих випадках хімічно небезпечного об'єкту).

З урахуванням специфіки хімічних небезпечних надзвичайних ситуацій при локалізації і ліквідації їх наслідків приймаються заходи, які спрямовані

спочатку на обмеження і призупинення викиду (випливу) СДОР, локалізації хімічного ураження, попередження зараження ґрунту і джерел водозабезпечення населення.

При частковій дегазації і дезинфекції з використанням дегазаційних комплектів насамперед оброблюються ті частини і поверхні техніки і транспорту, з якими необхідний контакт при виконанні роботи (поставленої задачі).

Повна дегазація складається з повного обеззаражування або видалення з всієї поверхні техніки і транспорту отруйних речовин шляхом протирання заражених поверхонь розчинами для дегазації; при відсутності їх можуть бути використані розчинники і розчини для дезактивації. Для протирання використовуються щітки дегазаційних машин, комплектів і приборів або мотлох (клоччя).

Великомасштабні хімічні надзвичайні ситуації можуть приводити до ураження різної важкості великої кількості людей. В результаті складається важка обстановка для надання медичної допомоги як за об'ємом робіт, так і за умовами їх проведення. Часто ця обстановка ускладнюється тим, що потерпілих додатково приходиться захищати від супроводжуючих аварію (катастрофу) вторинних факторів ураження (пожеж, вибухів, отруєння новими хімічними речовинами і т. д.).

Потерпілим в зоні зараження або в районі хімічної небезпечної ситуації надається перша медична допомога і приймаються заходи щодо негайної евакуації потерпілих в лікарняні установи.

Для вирішення цих об'ємних завдань часто не достатньо сил і засобів на об'єкті аварії і навіть в близько розташованому районі (місті обласного підпорядкування). У зв'язку з цим планами захисту від СДОР повинно бути передбачено залучення для вирішення цих задач формування медичної служби ЦО сусідніх районів (міст обласного підпорядкування), а також підрозділи сил цивільної оборони.

Таким чином, в основу організації медичної допомоги при небезпечних хімічних надзвичайних ситуаціях повинен бути покладений диференційний підхід в залежності від обставин, передбачена двоетапна система медичного евакуаційного забезпечення: перша медична і перша лікарняна допомога, що надається безпосередньо в районі аварії (катастрофи) і осередку хімічного зараження, і спеціалізована допомога і стаціонарне лікування, що організовані за межами хімічного зараження.

На першому найбільш важливішому в організаційному відношенні етапу головним завданням медичної служби при виникненні хімічної небезпечної ситуації є своєчасне надання медичної допомоги потерпілим, а в ряді випадків і проведення санітарних гігієнічних заходів з попередження виникнення інфекційних захворювань. Для виконання цих задач необхідні мобільні медичні підрозділи (формування), які мають високу готовність і здібні негайно приступити до надання допомоги потерпілим при любых обставинах. Потрібна координація їх дій, чітке визначення їх сфери діяльності, встановлення об'ємів робіт і керівництво медичними підрозділами (формуваннями) з єдиного центру.

Перша медична допомога особам, які потерпіли від СДОР і отримали травми, надається безпосередньо на місці ураження (отримання травми).

Це досягається двома шляхами: по-перше, самі потерпілі оказують само і взаємодопомогу, по-друге, до рятувальних робіт негайно залучаються медичні підрозділи (санітарні дружини, санітарні пости і медичні підрозділи суб'єктів господарської діяльності. Потерпілі евакуйовуються з району аварії і зони зараження незалежно від важкості ураження. Важко уражених супроводжує медичний персонал, для чого формуються бригади супроводу. Всі пораненні і хворі доставляються в лікувальні заклади (клініки, лікарні, госпіталі і т. д.).

Для перевезення потерпілих використовують санітарний транспорт і тільки в окремих випадках допускається використання транспортних засобів загального користування. Неправильне транспортування небезпечно ускладненнями для потерпілих. Ось чому автомобілі, що призначенні для

перевезення потерпілих, повинні мати відповідне санітарне обладнання. [2, с.40-55].

Отже, у зв'язку з наявністю в Україні доволі значної загрози з боку природних чинників, захист населення, навколишнього природного середовища, промислових споруд, об'єктів від стихійного лиха, поряд з захистом від надзвичайних ситуацій техногенного характеру, є важливим державним завданням.

В даний час у світі використовуються в промисловості, у сільському господарстві і для побутових цілей мільйони тонн токсичних речовин, у тому числі 500 речовин, що відносяться до групи СДО – найбільш токсичних для людини. Крім того, щорічно у світі спалюють до 10 мільярдів тон палива (кам'яне вугілля, нафта, газ, сланці), внаслідок чого надходять в атмосферу, ґрунт, воду рік, а потім і в організм людини більш ніж 100 мільйонів тон оксидів азоту, а усього до 700 різноманітних речовин.

Внаслідок такого хімічного впливу на зовнішнє середовище створилася винятково несприятлива екологічна ситуація, у т. ч. і в нас у країні.

На території України є більш ніж 1500 промислових підприємств, що виробляють, зберігають і використовують більш 280 тис. тонн різноманітних СДОР. У зонах цих об'єктів мешкають 22 мільйонів доларів чоловік.

Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці. Це гарантує нам Конституція України (ч. 4 ст. 43). Забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці покладається на власника або уповноважений ним орган. Умови праці на робочому місці, безпека технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються працівником, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам нормативних актів про охорону праці.

З вивчення стану охорони праці на підприємстві можна зробити наступний висновок. Основними причинами травматизму є: недотримання працівниками

інструкцій та правил техніки безпеки, несправність обладнання, інструменту, технічних засобів, невикористання захисних пристроїв тощо.

Проведені на підприємстві дослідження дозволили встановити, що більшість випадків травматизму трапляється з працівниками, які працюють на підприємстві менше 5 років, багаточасову денну зміну, в другій половині дня, коли настає втомиленість робітників. Всі ці причини травматизму вимагають від керівництва підприємства проводити виховну роботу з порушниками інструкції та правил техніки безпеки для полегшення праці робітників.

ВИСНОВКИ

Дослідження, виконане в кваліфікаційній дипломній магістерській роботі, дозволило встановити вплив міжнародного руху капіталу на соціально-економічний розвиток України, обґрунтувати теоретико-методичні засади і розробити практичні рекомендації із подолання загроз та використання перспектив руху прямих іноземних інвестицій в процесі євроінтеграції України. В процесі виконання поставлених в роботі завдань одержані такі результати і зроблені відповідні висновки.

1. За результатами теоретичного узагальнення та систематизації доведено, що міжнародний рух капіталу в глобальному економічному просторі сприяє збільшенню світового та національного продукту і є важливою рисою сучасного світового розвитку. Посилення взаємозалежності національних фінансових ринків, зростання ролі інформаційних технологій, поява нових учасників та фінансових інструментів, лібералізація руху потоків міжнародного капіталу та створення нової глобальної економіки обумовлюють високий рівень мобільності та турбулентності капіталу, що створює можливості й загрози для соціально-економічного розвитку національної економіки.

2. Під час встановлення переваг та недоліків залучення прямих іноземних інвестицій встановлено, що за умов глобалізації світової економіки вони дають можливість отримати доступ до нових ринків, підвищити прибутковість виробництв через скорочення витрат та економії на заробітній платні, а також відкривають нові можливості для економічного розвитку та залучення надзвичайно необхідних додаткових зовнішніх інвестицій. Прямі іноземні інвестиції створюють нові виробничі потужності та нові робочі місця, сприяють розвитку експорту з країни і виступають, додатковим потужним фактором розвитку економіки. Але, разом з перевагами залучення іноземного капіталу в економіку країни є певні недоліки. Відбувається трансферт частини прибутків країни за кордон, з ринку витісняються внутрішні виробники і постачальники, збільшується залежність країни від іноземного капіталу, підвищується рівень

конкуренції на ринку, а також ведеться жорстка експлуатація місцевих сировинних ресурсів.

3. У процесі дослідження передумов міжнародного руху капіталу в Україну в умовах євроінтеграції виявлено, що нинішній етап економічного розвитку характеризується кризою, яка спричиняє: дефіцит притоку іноземних інвестицій, зменшення виробництва й експорту, втрату прихильності потенційних інвесторів та відтік молодих та кваліфікованих кадрів за кордон. Ці фактори з'являються, коли порушується динамічна рівновага економіки країни, що безпосередньо сприяє послабленню можливостей національної економіки стати об'єктом інвестування. Основними причинами зниження активності інвестиційної діяльності в Україні є: несприятливий інвестиційний клімат; недосконала законодавча база; неналежна підготовка інвестиційних проектів та програм та їх недовірливість; нерозвиненість інвестиційних інструментів та ринку.

4. Результати аналізу продемонстрували, що роль України в міжнародному русі капіталу є неоднозначною. З одного боку, національна економіка є активним учасником міжнародного руху капіталу з привабливими географічним розташуванням, висококваліфікованою робочою силою, багатою базою сировини тощо. З іншого боку, низка негативних факторів та глибокі структурні деформації економіки значно знижують інвестиційну привабливість України, порівняно з іншими країнами світу.

5. В процесі дослідження доведено, що з точки зору структурної перебудови економіки, наша держава потребує значних іноземних інвестицій, що сьогодні є гострою проблемою. Сучасна структура прямих іноземних інвестицій у розрізі основних країн-інвесторів свідчить про підвищення рівня залежності національної економіки від обмеженої кількості іноземних інвесторів, зацікавлених у подальшій співпраці з Україною.

6. Проаналізувавши інвестиційну привабливість та провівши SWOT-аналіз інвестиційного клімату України можна зробити висновок, що українська економіка на світовому ринку вже тривалий час тримає досить слабкі позиції.

Навіть серед країн Східної Європи наша країна перебуває не в кращому стані. Для залучення інвестицій на взаємовигідних умовах з метою вирішення проблем структурної трансформації, розвитку імпортозаміщення галузі та послідовного розширення експортного потенціалу країни потрібно інтенсифікувати залучення прямих іноземних інвестицій та вигідно спрямувати інвестиційні вкладення.

7. Проведене дослідження надає підстави стверджувати, що залучення прямих іноземних інвестицій може мати як позитивний вплив на розвиток національної економіки країни, так і негативний. В умовах євроінтеграції і глобальної залежності від іноземного інвестування існує необхідність чіткого виокремлення країною основних інвестиційних пріоритетів розвитку національної економіки. Важливо посилити регулятивну функцію держави щодо пропорцій внутрішнього і зовнішнього інвестування. Необхідно, щоб заходи відповідної політики були синхронізованими із масштабами та напрямками ринкової трансформації. З одного боку, вирішення сучасних інвестиційних проблем є передумовою здійснення успішних ринкових реформ, а з іншого – приплив інвестицій та їх ефективне використання неможливі без успіху ринкових перетворень. Формування ефективної української політики в галузі міжнародного руху капіталу сприятиме становленню України як високорозвиненої, стабільної та процвітаючої держави.

Одержані результати можуть бути використані для проведення подальших наукових досліджень щодо оцінки та аналізу інвестиційної привабливості, а також бути основою для розроблення заходів щодо посилення позицій України у міжнародних рейтингах та покращення соціально-економічної ситуації. Для підвищення інвестиційної привабливості Україні необхідно спрямувати зусилля на покращення внутрішнього виробничого потенціалу, з орієнтацією на міжнародні ринки, виготовляючи продукцію, якість якої відповідатиме європейським стандартам і яка буде користуватися високим попитом на закордонних торгівельних просторах, як мінімум, найближчих сусідів.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ І ПОСИЛАНЬ

1. Щенин, Р. К. Мировая экономика и международные экономические отношения: учебник для академического бакалавриата / Р.К. Щенин, В. В. Поляков; под редакцией Р. К. Щенина, В. В. Полякова. – М .: Издательство Юрайт, 2015. – 446 с.
2. Міжнародні фінанси: Підручник/ О.І. Рогач, А.С. Філіпенко, Т.С. Шемет. – К.:Либідь, 2016. – 355 с.
3. Моложен А.С. Сучасні тенденції міжнародного руху капіталу в системі міжнародних економічних відносин // За ред. С. Е. Сардан – К.: Центр учбової літератури, 2018. – 416 с.
4. Омельченко О.А. Особливості інвестиційного економічного розвитку в сучасних умовах.– К.: Наук. світ, 2015. – 66 с.
5. Матюшенко І.Ю. Інвестування (в контексті міжнародної інтеграції України) : навч. посібн. / І. Ю. Матюшенко. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – 396 с.
6. Види і форми іноземного інвестування. Міжнародна інвестиційна діяльність і її чинники. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://otherreferats./finance/00033605_0.html].
7. Гончаров А.Б. Інвестування: навчальний посібник / А. Б. Гончаров; Мінво освіти і науки України, Харківський держ. економ. ун-т. – Х. : Інжек, 2016. – 240 с.
8. Власюк О.С. Передмова // Іноземні інвестиції та національний капітал: парадигма взаємодії: Зб. наук. статей / Під ред. Я. А. Жаліла. – К.: Сатсанга, 2016. – 110 с.
9. Іноземні інвестиції в Україні / За ред. П.І. Гайдуцького. – К. : Редакційновидавниче відділення Укр. ІНТЕІ, 2017. – 248 с.

10. Фарінович І.В. Інвестиційний клімат України: проблеми та напрями поліпшення [Електронний ресурс] / І. В. Фарінович. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/29094/1/033_087_089.pdf
11. Савчук Н. Стан інвестиційного клімату України та напрямки його покращення / Н. Савчук // Регіональна економіка. – 2016. – № 8. – 45 с.
12. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні / А.А. Пересада. – К.: Лібра, 2016. – 392 с.
13. Залучення іноземних інвестицій в економіку України – шлях для подолання економічної кризи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2017_3/tom3/920.pdf
14. Айхергрин Б. Непомерная привилегия. Взлет и падение доллара / Б. Айхергрин. – М.: Видавництво інститута Гайдара, 2013. – 115 с.
15. Переформатування європейської інтеграції: можливості і ризики для асоціації Україна-ЄС / В.Сіденко (керівник проекту) та ін. – Київ: Заповіт, 2018. – 214 с.
16. Пурій Г.М. Сучасний стан та основні тенденції залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України / Г. М. Пурій // Фінансовий простір. – 2017. – № 3. – 167 с.
17. Позитивні та негативні чинники інвестиційного клімату в Україні / О. В. Федорчак // Актуальні проблеми державного управління. – 2016. – № 2. – 118 с.
18. Самойленко Є.А. Вільний рух капіталу у правовому регулюванні фінансового ринку Європейського Союзу та перспективи використання європейського досвіду для України / В. М. Завгородня, Є. А. Самойленко // Правове регулювання відносин на фінансовому ринку: стан та напрями вдосконалення : монографія / відп. ред. В. Д. Чернадчук. – Суми: ВВП «Мрія» ТОВ, 2018. – 570 с.
19. Кулініч Т.В., Мричко М. А. Інвестиційна привабливість України та можливі шляхи її підвищення у сучасних умовах. Національний університет «Львівська політехніка». 2017. № 1. – 110 с.

20. Антонюк, К. Г.. Дослідження основних показників економічного розвитку України на ринку інвестицій / К. Г. Антонюк // Економіка, управління та адміністрування. – 2020. – № 1. – 67 с.

21. Шушкова, Ю. В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України на світовій арені / Ю. В. Шушкова, М. М. Матвійків, М. І. Колісник // Молодий вчений. – 2019. – № 11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/11/139.pdf>

22. Грицаєнко Г., Грицаєнко М. Інвестиційна привабливість України. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2017. Вип. 3, № 1. – 67 с.

23. Закон України «Про іноземні інвестиції».

24. Закон України «Про режим іноземного інвестування».

25. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

26. Інвестиційний клімат України. Міністерство юстиції. 2019. URL https://minjust.gov.ua/m/str_11352 (дата звернення: 10.01.2020).

27. Індекс інвестиційної привабливості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://finpost.com.ua/news/15598>.

28. Критично знизився показник індексу інвестиційної привабливості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agropolit.com/news/12720-kritichno-znizivsya-pokaznik-indeksu-investitsiynoyi-privablivostiukrayini>.

29. Червякова В. В. Основні проблеми та перспективи підвищення інвестиційної привабливості України / В. В. Червякова // Економіка та управління на транспорті. – К.: НТУ, 2017. – Вип. 4. – 260 с.

30. Бохонко І.В. Інвестиційна привабливість України в умовах ринкового господарювання. Інфраструктура ринку. Вип. №4. 2020. URL <https://doi.org/10.32843/infrastructure40-8> (дата звернення: 30.11.2020).

31. Рзаєв Г.І., Вакулова В.О. Методики оцінки інвестиційної привабливості на рівні країни та перспективи їх використання в економічному аналізі. Вісник

Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2016. № 3 (1). С. 137–143.

32. Мокій А. І., Гурняк І. Л., Дацко О. І. Інституційні чинники формування загроз інвестиційній безпеці в Україні. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2014. Вип. 121, ч. II. – 110 с.

33. Єдинак В. Ю. Аналіз інвестиційної складової економічної безпеки України в умовах глобалізації та транснаціоналізації національної економіки / В. Ю. Єдинак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/No4/93-100.pdf>

34. Костіна Т. Ю. Роль політики України щодо залучення іноземних інвестицій / Т. Ю. Костіна, В. В. Бровдій // Сталий розвиток економіки. - 2015. – № 2. – 112 с. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2015_2_10.

35. Недашківський М. М. Інвестиційна безпека України в сучасних умовах / М. М. Недашківський, К. Ю. Подгорна // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/znpnudps/2012_1/pdf/12nnmimc.pdf.

36. Ткаленко С. І. Інвестиційна безпека в умовах глобалізації фінансових потоків / С. І. Ткаленко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2010. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/ejournals/znpnudps/2010_1/pdf/10tsioff.pdf.

37. Обушна, Н.І. Державне регулювання прямих іноземних інвестицій в Україні: монографія / Н.І. Обушна, Т.В. Мацибора. – К.: ННЦ «Ін-т аграр. економіки», 2012. – 332 с.

38. Вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток приймаючої країни / А. О. Малай // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – № 16. – 355с.

39. Жидецький В. Ц. Основи охорони праці : підручник вид. 5-те, доп. К. : Знання, 2014. 373 с. + 1 эл. опт. диск (CD-ROM). ISBN 978-617-07-0134-3.

40. Шоботов В.М. Цивільна оборона: Навчальний посібник. – Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. – 439 с.

41. ГОСТ 12.0.003-74* Система стандартів безпеки праці. Опасные и вредные производственные факторы. Классификация. [Введ. 1976-01-01]. М. : Госстандарт СССР, 1974. 4 с. (Межгосударственный стандарт).

42. ПУЕ-2017. Правила улаштування електроустановок. [На заміну ПУЕ-86; чинний з 2017-08-21]. К. : Міненерговугілля України, 2017. 617 с.

43. НПАОП 40.1-1.32-01. Правила будови електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок. [На заміну глав 5.4 5.5 7.1 7.2 7.3 7.4 7.6 Правил устроювання електроустановок, затв. Міненерго СРСР 06.07.1984 р. ; чинний від 2002-01-01]. К. : Мінпраці України, 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0272203-01/card2#Card>.

44. ДСТУ Б В.2.5-82:2016. Електробезпека в будівлях і спорудах. Вимоги до захисних заходів від ураження електричним струмом. [На заміну ДБН В.2.5-27-2006 ; чинний від 2017-04-01]. К. : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 109 с. (Державний Стандарт України)

45. НПАОП 40.1-1.01-97. Правила безпечної експлуатації електроустановок. [На заміну НАОП 1.1.10-1.01-85 ; чинний з 1997-10-06]. К. : Держнаглядохоронпраці, 1997. 97 с. (Нормативно-правовий акт охорони праці)

46. НПАОП 40.1-1.21-98. Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів. [На заміну ДНАОП 0.00.1.21-84 ; чинний з 1998-01-09]. К. : Мінпраці України, 1998. 89 с. (Нормативно-правовий акт охорони праці)

47. 90/270/ЄЕС. Про мінімальні вимоги безпеки та здоров'я при роботі з екранними пристроями. [Чинний від 1990-05-29]. Брюссель. : Рада Європейських співтовариств, 1990. 14 с. Режим доступу:<http://docs.pravo.ru/document/view/32704903/>. (Директива)

48. НПАОП 0.00-7.15-18. Вимоги щодо безпеки та захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними пристроями. [На заміну НПАОП 0.00-1.28-10 ; чинний від 2018-05-18]. К. : Мінсоцполітики України, 2018. 6 с. URL:

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0508-18>. (Нормативно-правовий акт охорони праці)

49. ДСанПіН 3.3.2.007-98. Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин. [Чинний від 1998-12-10]. К. : МОЗ України, 1998. URL: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=2445>. (Державні санітарні правила та норми)

50. ДБН В.2.5-28-2018. Природне і штучне освітлення. [На заміну ДБН В.2.5-28-2006 ; чинний з 2019-03-01]. К. : Мінрегіон України, 2018. 133 с. (Державні будівельні норми України)

51. ДСН 3.3.6.042-99. Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень. [Чинний від 1999-12-01]. К. : МОЗ України, 1999. 106 с. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/va042282-99>. (Державні санітарні норми)

52. ГОСТ 12.1.005-88. Система стандартів безпеки труда. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны. [На заміну ГОСТ 12.1.005-76 ; чинний з 1989-01-01]. М. : МОЗ СРСР, 1988. 50 с. (Міждержавний стандарт)

53. ДБН В.2.5-67:2013. Опалення, вентиляція та кондиціонування. [На заміну СНиП 2.04.05-91 ; крім розділу 5 та додатка 22. ; чинний від 2014-01-01]. К. : Мінрегіонбуд України, 2013. 149 с. (Державні будівельні норми України)

54. НАПБ А.01.001-14. Правила пожежної безпеки в Україні. [На заміну НАПБ А.01.001-04 ; чинний від 2014-12-30]. К. : МВС України, 2014. 91 с. (Нормативний акт пожежної безпеки)

55. ДСТУ EN 2:2014. Класифікація пожеж (EN 2:1992; EN 2:1992/A1:2004, IDT). [На заміну ГОСТ 27331-87 ; чинний з 01.01.2016]. К. : Мінекономрозвитку України, 2014. 7 с. (Державний Стандарт України)

56. ДСТУ Б В.1.1-36:2016. Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою. [На заміну НАПБ Б.03.002-2007 ; чинний від 2017-01-01]. К. : Мінрегіонбуд України, 2016. 66 с. (Державний Стандарт України)

57. ДБН В.1.1-7:2016. Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги. [На заміну ДБН В.1.1.7-2002 ; чинний від 2017-06-01]. К. : Мінрегіон України, 2017. 47 с. (Державні будівельні норми)

58. ДБН В.2.5-56:2014. Системи протипожежного захисту. [На заміну ДБН В.2.5-56:2010 ; СНиП 2.04.05-91 (розділи 5 та 22) ; чинний від 2015-07-01]. К. : Мінрегіон України, 2014. 191 с. (Державні будівельні норми)

59. Правила експлуатації та типових норм належності вогнегасників. [На заміну НАПБ Б.03.001-2004 ; чинний від 2018-02-23]. К. : МВС України, 2018. 23 с. (Правила)

60. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. Редакція від: 03.07.2020. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>. (Закон України)

ДОДАТОК А

Блок-схема переваг і недоліків залучення іноземного капіталу в економіку України*

Рисунок А.1 - Блок-схема переваг і недоліків залучення іноземного капіталу в економіку України*

* Джерело: [34]